Ա. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 106 | ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 9 ՄԱՅԻՍ 1884 | (Ն. Տ.) 21 ՄԱՅԻՍ | 26 ՌԷՃԷՊ 1301

ՊԱՅՄԱՆՔ

Մահուցման տողը մէկ անգամի համար 3 ղուրուշ. երկու անգամի համար 2 ղուրուշ է. աւելի անգամներու համար գուտ առ կարիութիւն կըլլայ։

Օրագրոյս վերաբերեալ նամակ կամ որ և իցէ գրութիւն պէտք է ուղղել՝

«Առ Խմբագրութիւն ԱՐԵՒԵԼՔ օրագրի» ԽՄԲԱԳՐԱՏՈՒՆ. Գալաթիա, Նորատունկեան խան. իսկ գաւառներէն հետեւեալ հասցէիւ՝

درعليه‌ده غلطه‌ده نورادونكيان خانده {ارەولك} غزته‌سى اداره‌سنه

40 ՓԱՐԱ

ԱՐԵՒԵԼՔ
ՕՐԱԳԻՐ
ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԱԶԳԱՅԻՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Կ. Պոլսոյ	համար	Տարեկան	գանձման	արծաթ	200
»	»	Վեցամսեայ	»	»	100
»	»	Եռամսեայ	»	»	50
»	»	Ամսական	»	»	20
»	»	Հատավ	»	»	1
Գաւառաց	համար	Տարեկան	»	»	240
»	»	Վեցամսեայ	»	»	120
»	»	Եռամսեայ	»	»	60
Օտար	երկիրներ	Տարեկան	Ֆրանք		56
»	»	Վեցամսեայ	»		28

Դուրս զրկուած յայգրոց ճամբու ծախքը յաճախորդութեամբ կը մեկ է։

40 ՓԱՐԱ

Կ. ՊՈԼԻՍ
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 9 ՄԱՅԻՍ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԷՋՄԻԱԾԻՆ

Հայ Ազգին համար նշանաւոր և պատմական օրեր են այս քանի մը օրեր։ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ Հայրապետին ընտրուելու վրայ է Էջմիածին։ Անոնք որ կ'ըսեն թէ ազգերը նիւթական շահերով միայն կ'ապրին, նոյնչափ կը սխալին որչափ անոնք որ կը կարծեն թէ լոկ զգացումները բաւական են ազգերն ապրեցնելու։ Բարոյական զգացմանց և նիւթական շահերու չափաւոր խառնուրդ մը կը կազմէ ազգաց կեանքն։ Ամեն Հայ կը զբաղի իւր հացը ճարելու և իւր ընտանիքն ապրեցնելու, բայց ո՛չ մէկ Հայ անտարբեր կարող է լինել իւր Ընդհանրական Հայրապետին ընտրութեան, որուն հետ կապակցեալ են իւր կրօնին և ազգութեան պահպանման վերաբերեալ էական տարերք։ Մեզ պէս արեւելեան ժողովուրդ մը մանաւանդ չի կրնար ներշնչուիլ և զգացուիլ բոլորովին զուրկ մնալ այսպիսի մեծահանդէս օրերու մէջ։ Պատմական Ազգ մ'ենք։ Հազար հինգ հարիւր տարիներէ հետէ ունինք ազգային Եկեղեցի մը։ Այս Եկեղեցի նոյնացած է Ազգին հետ, աննման ուրիշ Եկեղեցիներու որք, Ազգէն անջատուած, ինքնագլուխ առանձին հաստատութիւն մ'եղած են աշխարհաքաղաքացի, կամ լոկ՝ եկեղեցական։ Մեր Եկեղեցին ապրած է և կ'ապրի Ազգին կեանքովը, և Ազգին կեանքը սերտիւ կապուած է Եկեղեցւոյն գոյութեան հետ։ Ինչ որ հարուած մ'է մեր Եկեղեցւոյն, հարուած մ'է նաեւ մեր Ազգին։ Անոնք որ թշնամութիւն ընել ուզած են մեր Ազգին, բարեկամ չեն եղած մեր Եկեղեցւոյն, և ստէպ փորձած են՝ Եկեղեցին նուաճելով ընկճել նաեւ զԱզգը։ Կենաց և մահու կռիւ մը Ազգն ու Եկեղեցին մղած են դարերէ հետէ աննպաստ տարերաց դէմ, և ուր ուրեմն հասած են այս լուսաւորութեան դարն, ուր քաղաքակրթութեան օրէնք ու հաստատութիւնք մեծագոյն յոյսեր կ'ընծայեն անոնց անվրդով պաշտպանման։ Բայց և այնպէս, ամեն ինչ վարդագոյն չէ տակաւին։ Ապահովութեան նոր հաստատեաց հետ ունինք նոր տեսակ վտանգներ ալ։ Գեղեցիկ է նաւահանգիստն, ուր Ազգութեան և Եկեղեցւոյ ալեկոծ նաւն հասած է այնչափ մրրկայոյզ փոթորիկներէ յետոյ, բայց նաւահանգիստն խոկ զերծ չէ խութերէ։ Ազգն և Եկեղեցին չեն կրնար թողուլ զիրար, կամ փոխադարձ նկատմամբ անտարբերութեան քնոյ մէջ թաղուիլ։ Շատ փոխուած են քաղաքական պայմաններն այն տասն և հինգ դարերէ հետէ երբ Հայաստանեայց առաքելական Եկեղեցին գոյացաւ Ազգին ծոցին մէջ։ Բայց չեն փոխուած այնչափ որ Ազգն ու Եկեղեցին բոլորովին անկախ լինին իրարմէ, և կարենան, առանց փոխադարձ վնասու, փոյթ չունենալ իրարու վիճակին։

Այս պայմանաց մէջ է առաւել որ տեղի կ'ունենայ արարողութիւն մը, որ թէ՛ Ազգին և թէ՛ Եկեղեցւոյն համար հաւասարապէս մեծ և խորախորհուրդ նշանակութիւն մ'ունի։ Ամենայն Հայոց Հայրապետն Հայաստանեայց Եկեղեցւոյն Հովուապետն է, և իւր եկեղեցական հանգամանքով հանդերձ, ներկայացուցիչն է ազգային միութեան։ Ազգն և Եկեղեցին հաւասարապէս շահ ունին մի լաւ և արժանաւոր Կաթողիկոսի ընտրութեան մէջ։ Ուստի բնականապէս ամեն Հայ մեծ հետաքրքրութեամբ կը դիտէ այս ընտրութեան գործողութիւններն։

Անմիջական շահէն աւելի, այս արարողութիւն ունի իւր պատմական նշանակութիւն։ Ո՛չ ապաքէն այս միեւնոյն չէնքի — Էջմիածնի — պատերուն ներքեւ էր որ Լուսաւորչեան թեան առաջին դարերուն մէջ, այն բոլորովին տարբեր ժամանակներու և պայմաններու մէջ, այս միեւնոյն Հայ ժողովուրդ կը հանախմբուէր՝ իւր եկեղեցական և աշխարհական, պետական և արհեստաւորական, ազնուական և հասարակ դասերով, և ժողովրդային ազատ քուէով կ'ընտրէր իւր Եկեղեցւոյ Հայրապետն։ Այնպիսի ժամանակներու մէջ խոկ, ուր Եկեղեցին չէր Ազգին միակ ներկայացուցիչը, կը տեսնենք թէ որպիսի ժողովրդային եռանդեամբ և ոգեւորութեամբ կը կատարուէր Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին ընտրութիւնն։ Որպիսի յոյսեր չէին դրուեր նորա վրայ, Ազգին և Եկեղեցւոյն համար ո՛րպիսի ժամանակին ծառայութիւններ չէին սպասուեր ի նմանէ։ Եւ արժանաւոր Կաթողիկոսունք ո՛րպիսի տօներ կ'ունենային ազգային մեծամեծ տագնապներու մէջ իրենց հանճարով, իրենց անձնուիրութեամբ, իրենց ազգասիրութեամբ և իրենց եկեղեցասիրութեամբ կարեւոր ծառայութիւններ մատուցանելու թէ՛ Ազգին և թէ՛ Եկեղեցւոյն։ Քանի՜ցս անոնք առաջքը չեն առած մեծամեծ վտանգաց, և քանի՜ցս նեցուկ չեն եղած Ազգին, իւր նուաստման վայրկեաններու մէջ։

Այս մեծանուն և մեծագործ Կաթողիկոսաց յաջորդ մ'ընտրելու վրայ ենք, զոր պիտի բազմեցնենք միեւնոյն դարաւոր Աթոռի վրայ։ Ո՞ր Հայ սիրտ չզգար պարագայիս ծանրակշիռ հանդիսաւորութիւնն։ Ո՞ր Հայ անհատ կարող է չյուզուիլ այսպիսի վայրկեաններու մէջ, և ջերմ մաղթանքներ չընել իւր սիրելի Ազգին և պաշտելի Եկեղեցւոյն բարօրութեան համար։ Մինչ կը գրենք այս տողեր (երեքշաբթի կէսօր,) թերեւս խոկ Կաթողիկոսի ընտրութեան գործողութիւնք կը կատարուի Էջմիածնի տաճարին մէջ, այն սուրբ տեղւոյ մէջ, որ ազգային և կրօնական այնքան մեծ յիշատակներով նուիրագործեալ է։ Այսպիսի պահու մը մէջ, ո՛ր Հայ սիրտ չի վերանար վայրկեան մը, աշխարհային հոգերէ ու զբաղումներէ վեր չի՛ ելնար պահիկ մը, և գո՛նէ երեւակայութեամբ չփոխադրուիր այն պատմական և սրբազան վայրն, Արարատայ ստորոտ, Միածնի Սրբոյ Իջման տեղին, ջերմագին մաղթելու համար որ ազատ և լաւ ընտրութիւն մը կատարուի, և նորընտիր Կաթողիկոսն, ո՛վ ոք լինի, արժանաւոր ժառանգ մը լինի, ո՛չ միայն Գրիգոր Լուսաւորչայ, այլ և Մեծին Ներսէսի, Շնորհալւոյ և Ներսէս Աշտարակեցւոյ Դահին։

* * *

Շնորհիւ մեր Կովկասեան յատուկ Թղթակցին հեռագրաց, ճիշդ և մանրամասն գաղափար մ'ունինք այն կարեւոր դէպքերու վրայ, որք այս օրերս Էջմիածնի մէջ տեղի կ'ունենան։ Այդ նկատմամբ ո՛չ միայն Արեւելքի խմբագրութիւնն, այլ համայն Կ. Պոլսոյ Հայ հասարակութիւնն իրենց տեղեկութիւնները կը պարտին մեր Կովկասեան Թղթակցին հեռագիրներէն։ որովհետեւ ազգային պաշտօնական կամ անպաշտօնական ուրիշ մարմին մը այս պահուս ներկայացուցիչ չունի յԷջմիածին, և չստանար այսպիսի հեռագրեր։ Այս այնպիսի պարագայ մ'է, զոր մեք անգամնիկ կը յիշատակենք ո՛չ թէ իբրեւ պարծանք, այլ խորին ցաւ զգալով։ Այնչափ անգամներ, աթոռակ սակաւ ընտրութիւններ կատարուած են յԷջմիածին, և երբ Կ. Պոլսոյ Հայ թերթ մ' թղթակից ունեցած է հոն։ Եթէ Արեւելք գոյութիւն չունենար 1884 Մայիսին, և երեք չորս շաբաթ առաջ որոշում չտար որ Թղթակից մ' զրկելու ի Կովկաս, արդեօք Կ. Պոլսոյ ազգային պաշտօնական մարմիններն և համայն Հայ հասարակութիւնն Էջմիածնայ դէպքերուն նկատմամբ անգէտ պիտի պահուէին։ Բառ ամենայն հաւանականութեան, այնպէս պիտի լինէր. որովհետեւ ո՛չ ոք խորհած է միջոցներ ձեռք առնուլ՝ օր առօր և ի հարկին ժամ, ի ժամ Էջմիածնէն հեռագրական տեղեկութիւններ ստանալու և իրազեկ լինելու ընտրական գործողութեանց մէն մի երեւոյթին ու զարգացման։ Բայց միթէ Ազգին շահն ու խնդրոյն կարեւորութիւնը կը ներէի՞ն այսպիսի անտարբերութեան մը . . . .

* * *

Մեր Թղթակցին հեռագրերէն կ'երեւի թէ, անցեալ շաբաթ օր Էջմիածնի մէջ նախապատրաստական նիստ մը տեղի ունեցած է, յորում յատուկ դիտողութեան արժանի երկու պարագաներ կան։ Մին է՝ ռուս կառավարութեան ներկայացուցիչ Գ. Մենշիկովի յայտարարութիւնն, որ կ'ըսէ թէ ռուս կառավարութիւնը կատարեալ ազատութիւն կու տայ Կաթողիկոսին ընտրութեան։ Բայց այս ազատութիւն ա՛յն ազատութիւնն է արդեօք, զոր արդէն կուտայ նոյն խոկ Պոլոժենիան։ Եթէ այն է, և ո՛չ այլ ինչ, մեր ընթերցողք գիտեն արդէն թէ ի՛նչ կ'արժէ այդ ազատութիւն թէ՛ ըստ մեզ՝ ո՛րպիսի ընտրութիւն ճշմարտապէս ազատ ընտրութիւն կրնայ նկատուիլ, բացատրած ենք նախապէս։ Եթէ, օրինակի համար, Թուրքիոյ Հայոց քուէները ի հաշիւ չառնուին, միթէ կրնա՞նք ըսել թէ Էջմիածնի մէջ կատարուած ընտրութիւնն ազատ և արդար ընտրութիւն մ'եղած է արդէք։ Դժբախտաբար, մինչեւ մեր այս տողերը գրելու ժամն վերջնապէս յայտնի չէր տակաւին թէ Թուրքիոյ Հայոց քուէներն ի հաշիւ պիտի առնուէի՞ն։ Մակար սրբազան յայտարարած է թէ «Կաթողիկոսական ընտրութիւնք պիտի կատարի Կ. Պոլսոյ ընտրելեաց վրայ»։ Կ. Պոլսոյ ընտրելի ըսելով մեք կը սիրենք կարծել թէ Ազգային Երեսփոխանական Ժողովոյ քուէարկած երեք ընտրելիներն ըսել կ'ուզէ, որք միայն, ըստ մեր սահմանադրական օրինաց, կը ներկայացնեն համայն Թուրքիոյ Հայոց ընտրեալները։ Բայց զուգընթաց մեկնութեամբ մը, Մակար սրբազան միթէ համագումարի եօթն ընտրելեաց և ակնարկած չի՞ կրնար լինել, կարծ կայ և ի՛նչ անուն։ Այս կէտ անշուշտ լուսաւորուած է մինչ մեք կը գրենք այս տողեր, որովհետեւ երեքշաբթի օր պիտի կատարուէր առաջին չորս ընտրելեաց քուէարկութիւնն, և այն ատեն հարկաւ պիտի տեսնուէր թէ Թուրքիոյ Հայոց ընտրելիները պիտի մտնէի՞ն ցանկին մէջ, և ի՛նչ ձեւով ու դիրքով։ Ուստի, այս կէտի վրայ, ընթերցողք պէտք է դիմեն նորագոյն հեռագրաց։

* * *

Մեր Թղթակցին հեռագրաց մէջ նկատելի երկրորդ կէտ մը, Ներսէս Սրբազանին հրաժարման միաձայնութեամբ մերժումն է։ Այս խրախուսութիւն ո՛չ միայն քաղաքավարութեան, այլ և Ն. Սրբազնութեան Էջմիածնի Ընտրողական Ժողովոյ անդամոց կողմէ վայելած համակրութեան մէկ ցոյց կրնանք համարել։ Բայց ժողովականք միջա այն տպաւորութեան ներքեւ կը գտնուէին թէ Ներսէս Սրբազան, թէեւ Ջարին ներկայացնելի երկուուն ցանկին մէջ դրուի, կրնայ հրաժարիլ, որով ամեն ընտրողի հաշիւները կը խանգարին։ Մանաւանդ թէ ժողովականներուն «կէս-պաշտօնական» «(կամ՝ կառավարական)» ըեկուցում մ'եղեր է թէ Ներսէս, թէեւ ընտրուի, չպիտի ընդունի։ Ինչպէս կը գուշակէինք, Ներսէս Սրբազանի այս հրաժարման լուրերն ո՛չ նուազ մտահոգութիւն և տագնապ պատճառած են յԷջմիածին։ Գիտենք թէ Պատրիարք ընդհանրապէս իրենց ընտրողներէն հրահանգ ստացած էին Ներսէսի քուէ տալու։ Բայց Ներսէսի հրաժարման լուրերը, մինչեւ իսկ կառավարութեան հաստատութիւն գտնելով, դիւրըմբռնելի անստուգութեան և վարանման մէջ կը թողուն զիրենք։

Այս անպատեհ դիտուածին համար չենք կրնար մեր ցաւ չյայտնել։ Ներսէս Սրբազանի կաթողիկոսական ընտրելութեանն հրաժարիլը չենք հաւնիր։ Ն. Սրբազնութիւն, որպէս այլ ամեն Արքեպիսկոպոս, Եկեղեցւոյն մէկ սպասաւորն է, և աշխարհականի մը պէս բոլորովին ազատ չլինելով իւր ուզած պաշտօնը վարելու և ուզած տեղը կեանք անցունելու, պարտաւոր է ընդունիլ ամեն պաշտօն և երթալ այն ամեն վայր, ուր Եկեղեցին կոչէ զինք։ Մեք որ ամեն օր այս քարոզը կը կարդանք հասարակ վարդապետներու և եպիսկոպոսներու, նոյն եկեղեցական պարտականութենէն ազատ չենք համարիր Կ. Պոլսոյ Պատրիարքն ալ։ Ընդհակառակն, կը խորհինք թէ Ն. Սրբազնութեան բարձր դիրքը բանող եկեղեցական մը ուրիշ եկեղեցականաց բարի օրինակ պէտք է ընծայէ խոնարհամտութեան՝ ո՛չ թէ պաշտօններէ հրաժարելով, այլ անձնուիրաբար ընդունելով ո՛ և է պաշտօն որով Եկեղեցին ծառայութիւն մը կը խնդրէ իրմէ։ Երկրորդ, չենք հաւնիր թէ ի՛նչ կը նշանակէ եպիսկոպոս մը, կամ Պատրիարք մը, որ Կաթողիկոս լինել չուզէ։ Ո՞չ ապաքէն իրաց բնական ընթացքն խոկ հոն կը տանի, և ինչպէս ամեն զինուոր իւր պայուսակին մէջ մարեշալի մը գաւազանը կը կրէ՝ եթէ արժանի հանդիսանայ՝ զայն ժառանգելու համար, միթէ ամեն եկեղեցական օր մը Մայր-Աթոռոյ վրայ բազմելու արժանաւոր հանդիսանալու գովելի փառասիրութիւնը չի՞ տածեր, և եթէ չտածէ, իւր վիճակին մէկ էական պայմանին մէջ թերացած չ՚ըլլի՞ր։

ԹԵՐԹՕՆ ԱՐԵՒԵԼՔԻ

78

ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

ԺԱ.

ՓԱԽՈՒՍՏ

Սարսափած և երկիւղից խռովութեան մէջ ընկած պահապանները հրէայի և իրանց երկու ընկերների դիակները դրեցին սայլակի վրա, և մենք շարունակեցինք մեր ճանապարհը։ Իջևանը բաւական հեռու էր, մենք հասանք այնտեղ, երբ արևը վաղուց մայր էր մտել և մութը բոլորովին պատել էր։

Միւս օրը մենք մնացինք նոյն իջևանում։ Պահապանները երկիւղ կը բերելով, մի զոյգ մնացած աւազակների հետ պատահէր մի և նոյնը, այն օր մեր գնացքը յետ ձգեցին մինչև պատահած անցքի մասին տեղեկութիւն կը տային մերձակայ փոքրիկ քաղաքի կառավարութեանը, և մինչև փախստականներին գտնելու միջոցներ գործ կը դրվէին։ Ես շատ ուրախ էի, որ մեր ուղևորութիւնը ընդհատվեց, որովհետև փոքր ինչ կը հանգստանայի, փոքր ինչ կը կազդուրէի իմ սպառված ուժերը։

ԺԲ.

ՍԷՐԸ ՉԻ ՀԱՄԲԵՐՈՒՄ

Խաչագողների փախուստից յետոյ մեր խումբի մէջ մնաց մէկ քրիստոնեայ միայն ազգով վրացի։ Միւսները թուրք, թաթար և պլոզգիներ էին։ Ազատվելով խաչագողների անտանելի հասարակութիւնից, ես սկսեցի որոնել յիշեալ վրացու բարեկամութիւնը։ Նա մի ուրախ, պարզամիտ և բաւական շնորհալի դէմքով երիտասարդ էր Իմերեթիայի կողմերից։ Նա խիստ շուտով մտերմացաւ ինձ հետ։ Նրան աքսորել էին սպանութեան համար։ Ես զարմանում էի, թէ ինչպէս մի այնպիսի բարեսիրտ տղան կարող էր սպանութիւն գործել։

Այդ երիտասարդը օրըստօրէ աւելի և աւելի համակրական էր դառնում ինձ։ Նրա բնաւորութեան մէջ այնքան պարզութիւն կար, որ չէր կարելի չը սիրել նրան։

Մեզ արդէն տեղափոխել էին մերձակայ փոքրիկ քաղաքը։ Այստեղ ես մի քանի օր պահեցին մեզ, որովհետև մեր խումբի հետ պիտի միացնէին մի քանի ուրիշ արտաքսականներ, որոնց նոյնպէս Սիբիր էին ուղարկում։

Վասօն — այսպէս էր վրացի երիտասարդի անունը — այնքան ընտելացաւ ինձ հետ, որ ինձանից չէր հեռանում։ Գիշերները քնում էր իմ կողքին, և շատ անգամ, երբ քունս չէր տանում, ժամերով պատմում էր իր կեանքի այս և այն արկածները։

Մի գիշեր, նստած իմ մօտ, կարկատում էր իր մաշված կօշիկները և տխուր, հազիւ լսելի ձայնով շշնջում էր մի երգ. Երիտասարդը բոլորովին յափշտակված էր իր զգացմունքների մէջ և գործը համարեա մեքենաբար էր կատարվում նրա ձեռքում։

— Վասօ, չե՞ս քնում, հարցրի նրանից։

— Է՜հ, Թող անիծէ Աստուած այդ անպիտանները, սաղ տեղ չէ մնացել, կարում ես, կարում, էլի էն է ու էն։

— Մէկ հատը ինձ տուր, ես կօգնեմ քեզ։

— Շնորհակալ եմ, դու միայն ճրագը մօտ բռնիր, ես կը կարեմ։

Ես նկատեցի, որ Վասօի խնդիրը խիստ կարևոր էր. ճրագի մոմը, որ նա կպցրել էր յատակի աղիւսի վրա, այնքան սպառվել և կարճացել էր, որ լոյսը կօշիկների վրա չէր տարածում և այսպիսով դժուարացնում էր նրան աշխատել։ Ես վեր առի մոմը, բարձր բռնեցի, նա շարունակեց կարել։

Բայց ինձ հետաքրքրում էր այն, թէ ինչ պատճառով սպանեցիր նրան։

— Ես սպանեցի իմ պարոնին, պատասխանեց նա։

— Ինչու համար։

— Երկար է, շատ երկար, եթէ պատմելու լինեմ, մինչև լոյս չի պրծնի։

— Մի և նոյն է։ Դու խօ չես քնում, իմ քունն էլ չէ տանում. դու պատմիր, ես կը լսեմ. այսպիսով աւելի կարճ կը լինի գիշերը։

Նա սկսեց պատմել.

«Ես էլ ... իշխանի ճորտերից էի։ Նա շատ վատ մարդ էր, օրինակ քեզ՝ մի դէպք։ Պատահում էր, կամ տանը կնոջ հետ կռուած է, կամ մի ուրիշը բարկացրել է նրան և կամ հարբած է, նա կատաղած դուրս է գալիս տնից, վա՜յ այն գիւղացուն, որ կը հանդիպի նրան։ Նա իսկոյն մի աւելորդ կը գտնէր գիւղացուն ծեծելու, հայհոյելու և իր սիրտը հանգստացնելու։ Օրինակ, պատահում էին այսպիսի դէպքեր. գիւղացին մի զոյգ նոր տրեխներ է հագել։ (Նա համբերել չէր կարող, երբ գիւղացին նոր բան էր հագնում և պարոնի նմանութիւն էր ստանում։) Տեսար, կանչում է՝ «էյ, մարդ»։ Գիւղացին մօտենում է, գլուխ է տալիս, կանգնում է։ — «Այդ ի՞նչ է», ցոյց է տալիս նա տրեխները։ — «Աղա ջան, ցուրտ աշնում, գնում եմ անտառը», պատասխանում է գիւղացին դողալով։ — «Տօ, անպիտան, եթէ առանց տրեխների գնալու լինես, ոտներդ կը մաշվի՞ն» և հրամայում է խլել իսկոյն նրանից տրեխները։ Մի անգամ գիւղացու մէկը փախել նրա մօտ — «Տօ, անշնորհք աւանակ, համարձակվում ես փախչել քո պարոնի առջեւ», ասաց նա և հրամայեց ծեծել խեղճին։

«Մեր հարեւան Գիորգին մի աղջիկ ունէր, շարունակեց նա, նրա անունը Նեկելօ էր։ Բայց ինչ աղջիկ, այնքան սիրուն էր, որ կարծես գիւղացու աղջիկ չը լինէր, այլ ուղիղ պարոնի տնից դուրս եկած լինէր։ Մի անգամ նա հանդիպեց ինձ դաշտումը, գալիս էր անտառից, շալակած փայտ էր բերում իրանց համար։ Քրտինքը թափվում էր նրա երեսից, թշերը խնձորի նման կարմրել էին։ Հէնց որ տեսայ իմ խելքը գնաց։ — «Տուր, Նեկելօ, ես կը տանեմ շալակդ» ասացի նրան։ — «Շատ ծանր չէ, ես կարող եմ տանել» ասաց նա, աւելի կարմրելով։ Մենք սկսեցինք խօսելով կամաց-կամաց դիմել դէպի գիւղը, երբ մօտեցանք, բաժանվեցանք միմեանցից, որ մեզ միասին չը տեսնեն։

Այդ միջոցին Վասօն այն աստիճան յաջողված էր իր պատմութիւնով, որ ամենևին չէր նկատում, թէ ասեղը ընկել էր նրա ձեռքից և կօշիկները նոյնպէս ընկած էին նրա ոտքերին։ Նա շարունակեց.

«Ես մօրս յայտնեցի, որ Նեկելօին նշան դնէ ինձ համար. Նա էլ հօրս յայտնեց։ Հայրս գնաց Գիորգիի տունը, խոստացաւ տալ մի այծ, հինգ թունգի գինի, մի քանի սոմար սիմինդր, կարճ ասած, խօսեցին, բարիշեցան, նշանը դրեցին։ Սպասում էինք, որ աշունքը գայ, գինին պատրաստվի, որ հարսանիք անենք։ Այդ միջոցին, չեմ իմանում, ինչ սատանայ մտաւ իմ պարոնի գլուխը, նա հրամայեց, որ Նեկելօին վեր առնեն իր տանը որպէս աղախին։

«Աշունքը եկաւ, գինիները հասան, բայց հարսանիքը չը կատարվեցաւ։ — «Այս տարի չի լինի» ասում էր մեր պարոնը։ Իմ սիրտը տրաքվում էր անհամբերութիւնից։ Բայց ի՞նչ կարող էի անել, երբ պարոնը այսպէս էր հրամայում։

ՐԱՖՖԻ

(Շարունակելի)

Երրորդ, չենք հասկնար թէ ինչ կը նշանակէ հրաժարական, որովհետեւ այն ընտրելի եպիսկոպոսք որք չեն հրաժարիր, միթէ ապօրէ՞ն փառասիրութիւն մը ցուցած կը լինին։ Անշուշտ Նորին Սրբազնութեան միտքէն չանցնիր այնպիսի ենթադրութիւն։ Բայց իրողութիւն մ'է թէ Ամեն. Ներսէս Սրբազանի հրաժարականն ի Կաթողիկոսական ընտրելութենէ՝ աննպաստ մեկնութեանց ալ առիթ տալու բնութիւն մ'ունի, մանաւանդ թէ այդ հրաժարական բոլորովին հեռի է ազգօգուտ խորհուրդ մը լինելէ։

* * *

Վերջապէս, մեր Թղթակցին երբեկի թուով հրատարակեալ հեռագիրք մեզ կը տեղեկացնէր բուն Կաթողիկոսական ընտրութեան առաջին աւուր, այսինքն երկուշաբթի աւուր գործողութիւնները։

Այս առաջին աւուր գործողութիւնք պարզապէս եկեղեցական արարողութիւն մ'են։ Կատարելի ընտրութեան աւթիւ Երէնից չնորհն հայցելու համար, նախնի և գովելի սովորութիւն մ'է հանդիսաւոր պատարագ և յատուկ պաշտօն մատուցանել Միածին Որդւոյ Իջման տաճարին մէջ։ Ըստ սովորութեան, այս հանդիսաւոր պատարագը կը մատուցանէ Կաթողիկոսական Տեղապահն, ուստի Ամեն. Մակար Սրբազանին զայս պաշտօն ուրիշ Սինոդական եպիսկոպոսի մը թողուլը կրնայ մեկնութեան առիթ տալ։ Արարողութիւնք պատկառելի, թափօրք չքեղ և օրը մեծահանդէս եղած է։ Կ'երեւի թէ Էջմիածնի շրջակայքը բնակեալ բազմաթիւ հայ ժողովրդեան յոգնախուռն բազմութիւն մը այս արտաքոյ կարգի չքեղ հանդիսին ներկայ գտնուելու համար փութացած է դիմել յԷջմիածին, որ հետեւապէս շատ ուգեւորեալ կերպարան մը ներկայած է նոյն օր։ Մեր Թղթակիցն երկարօրէն պիտի նկարագրէ այս «սրտայոյզ, պատկառելի և վսեմ» հանդէսն, և այն «մեծաշուքեղ» օրն։ Ուստի, իւր նամակներուն սպասելէ աւելի բան մը չենք կրնար ընել։ Գոհութեամբ կը գիտենք սակայն թէ այս կրօնական արարողութիւն կատարուած է ըստ որոշեալ կարգաց, առանց որ եւ է անտեղութիւն պատահելու։ Ընտրական գործողութեանց այս կանոնաւոր կատարման մէջ Ամեն. Մակար Սրբազանի ազդեցութիւնն ու հեղինակութիւնն անշուշտ մեծ տեղ մը կը գրաւեն, և միշտ կը սիրենք յուսալ թէ Ազգն ի վերջոյ Ն. Սրբազնութեան երախտապարտ պիտի մնայ այս մեծ աւթիւ բանած և բանելիք ընթացքին համար։

ԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ

(Հեռագիրներ մեր Կովկասեան Թղթակցէն)

ԵՐԿՐՈՐԴ ՕՐ

ՔՈՒԷԱՐԿՈՒԹԻՒՆ ՉՈՐՍ ԸՆՏՐԵԼԵԱՑ

ՆԵՐՍԷՍ

ԱՌԱՋԻՆ ԸՆՏՐԵԱԼ

ՄԱԿԱՐ ՀՐԱԺԱՐԵԱԼ

«ԷՋՄԻԱԾԻՆ, 8/20 Մայիս, 1884
Երեքշաբթի, կէս օրէն 1 ժ. 20 վ. առաջ

«Առաջին քուէարկութիւնն հիմա կատարեցաւ։ Աւասիկ արդիւնքը.

«Ընտրուեցան չորս Թեկնածուք (ընտրելիք).

ՆԵՐՍԷՍ Ս. Արքեպիսկոպոս Վարժապետեան, Պատրիարք Կ. Պոլսոյ, Առաջին եղաւ.

ԽՐԻՄԵԱՆ Սրբազան Հայրիկ, Երկրորդ.

ՄԵԼՔԻՍԵԴԵԿ Սրբազան Մուրատեան, Առաջնորդ Իզմիրի, Երրորդ.

ԵՍԱՅԻ Սրբազան Պատրիարք Երուսաղեմի, Չորրորդ եղաւ։

«Վերջնական ընտրութիւնը տեղի պիտի ունենայ վաղը (չորեքշաբթի)։

«Այս նստին մանրամասնութիւնները քիչ վերջը պիտի հեռագրեմ։»

«ԷՋՄԻԱԾԻՆ, 8/20 Մայիս, 1884
Երեքշաբթի, կէս օրէն կէս ժամ յետոյ

«Աւասիկ մանրամասնութիւնք այս աւուր նստին։ —

«Կէս օրէն երեք ժամ առաջ, ժողովականք մտան Ս. Իջման Տաճարը։ Հոն պատրաստուած էր սեղան մը կարմիր գորգով ծածկեալ, մէկ ծայրը Ս. Աւետարան, միւս ծայրը Ս. Խաչ։

«Մակար սրբազան կը նախագահէր։

«Իւր աջակողմը բազմած էին եպիսկոպոսք, երիցութեան կարգաւ։ Իւր ձախակողմն՝ աշխարհական Պատուիրակք, ըստ կարեւորութեան իրենց ներկայացուցած քաղաքաց։

«Յատուկ սեղան կար կայս. կառավարութեան ներկայացուցչին և Բրօքիւրօրին համար, որոյ երկուքն ալ համազգեստով էին։

«Նախ քան զբացումն նստին, Պ. Աւագեան, Պատուիրակ Հայոց Պօլսոյ Պատրիարքարանի, բողոքելով դուրս ելաւ, որովհետեւ իւր քուէն մերժուեցաւ՝ թիւրիմացութեան մը պատճառաւ։ (Օրինական թերութիւն մը եղած պէտք է լինի։)

«Յետոյ, կարդացուեցաւ «Տէր, ուղղեա զգնացս մեր ի ճանապարհս խաղաղութեան և յաջողեա զգործս ձեռաց մերոց» ի Ս. Սաղմոսէ։

«Ապա, Մակար սրբազան բազմաման ճառ մը արտասանեց, ըսելով թէ. «Չորս Կաթողիկոսներու ընտրութեան ներկայ գտնուած եմ, և «հինգ Կաթողիկոս տեսած։ Ամենքն «ալ կը պատշաճէին իրենց ժամանակին պէտքերուն ու պահանջմանց։ Կը «փափաքիմ որ նորընտիր Կաթողիկոսն ալ, որ ՆԵՐՍԷՍՆ է, այնպէս «պատշաճի մեր ժամանակին հանգամանաց և պէտքերուն։»

«Յետ այս բանախօսութեան, Բրօքիւրօրը կարդաց կառավարական հրամանագիրը վասն բացման ժողովոյն և ընտրութեան Նոր Կաթողիկոսի։

(Ըստ մեր Թղթակցին հեռագիրը կ'ըսէ բառ առ բառ.—«Ապա կարդացուեցաւ եպիսկոպոսունք Հայ։» Կ'երեւի թէ հայ եպիսկոպոսաց ցանկը կարդացուած է։)

«Յետոյ կարդացուեցաւ Մակար Սրբազանի մէկ ուրիշ բանախօսութիւնն, յայտարարող թէ. «Թուրքիոյ Հայոց ընտրական եղանակը չէ՛ «ընդունուած ռուսական կայսերական կառավարութեան կողմէ։ Բայց Ընտրողական ժողովս «պարտական է ազդուապէս պաշտպանել Թուրքիոյ Հայոց իրաւունքն, «ընդունելով անոնց ընտրեալներն, «որք են՝ Կ. Պոլսոյ Ազգային ժողովոյն «քուէարկած երեք ընտրելիներն։ «Բայց որովհետեւ օրէնքը կը պահանջէ չորրորդ ընտրելի (թեկնածու) «մ'եւս ունենալ, ես (Մակար) կ'առաջարկեմ այս չորրորդ ընտրելին «առնուլ Կ. Պոլսոյ Եկեղեցական Համագումար Ժողովոյ ցանկին մէջէն։ «Բայց ես ինքս բացարձակապէս կը «հրաժարիմ կաթողիկոսական ընտրելութենէ։»

«Յետ այս յայտարարութեան Մակար Սրբազանի, ժողովը միաձայնութեամբ ընդունեց Կ. Պոլսոյ Ազգային ժողովոյն երեք ընտրելեաց ցանկն, իբրեւ չորրորդ ընտրելի աւելցնելով Երուսաղեմայ Պատրիարք Եսայի Սրբազանն, որոյ անունն առաւ Համագումարին ցանկէն։ Այսպէս վերջացան այս աւուր կարեւոր գործողութիւնք։

«Վաղը, (չորեքշաբթի, այսօր) կէս օրէն երկու ժամ առաջ, վերջնական ընտրութիւնը պիտի կատարուի։

«Այս ամենայն պարագայից մէջ, Ամեն. Մակար Սրբազանի բռնած ընթացքը գոհունակութեան և գովեստից արժանի եղաւ։»

Ինչպէս մեր Թղթակցին այս հեռագրերէն կ'երեւի, Թուրքիոյ Հայոց իրաւանց և ռուս կառավարութեան պահանջման միջեւ խրախուսութիւն մը լինելով խնդիրն առ այժմ վերջացած է։ Մեր թերթը մամլոյ ներքեւ դրուած միջոցին ալ, Կաթողիկոսի ընտրութեան գործողութիւնք կատարուած լմնցած պէտք է լինի։ Իսկ Ներսէս Սրբազանի կրկնակի հրաժարմանք յարուցուած խնդիրն, որոյ վրայ մեր յօդուածով խօսած ենք այսօր, դեռ մինչեւ այս ժամս անլուծելի կը մնայ։

Լրագրոյս մամլոյ դրուած միջոցին հետեւեալ հեռագիրն ալ ստացանք.

ԷՋՄԻԱԾԻՆ, 8/20 Մայիս, Կէս գիշեր.

«Անկարելի է բացատրել Ներսէսի վայելած ժողովրդականութիւնն, և ընդհանուր գոհունակութիւնն՝ քուէարկութեան արդեան համար»։

«ԷՋՄԻԱԾԻՆ, Առաւօտ
Մայիս 9/21, ժ. 8.20 վայրկեան

«Այս աւուր վերջնական նստին բացման միջոցին, հեռագրաւ նոր հրաժարական մ'եկաւ Ներսէս Սրբազանի կողմէ, և մեծ շփոթութիւն պատճառեց։»

Ամենապատիւ Տ. Տ. Ներսէս Ս. Պատրիարքը, մեր հրատարակած մանաւոր հեռագրերէն իմանալով որ իւր հրաժարականն մերժուած է, երէկ կրկին հեռագրեր է առ Ամեն. Տ. Մակար Սրբազան՝ զայն կրկնելու համար։

Ազգային Վարչութեան Քաղաքական Ժողովը այսօր Ղալաթիոյ խորհրդարանին մէջ կընէ իւր շաբաթական նիստը։

Ազգային ժողովոյ Ելեւմտից Յանձնաժողովն երէկ Տնտեսական խորհրդոյ անդամներէն Զօպանեան Միհրան էֆէնտիի հետ իրաւ նիստ մը բրաւ Ղալաթիոյ ատենադարանին մէջ, ժողովոյն ատենագրութեանց կանոնաւոր և անյապաղ տպագրութեան համար։

Ազգային ժողովոյ զօրարեալ Մայր գիւանն իւր վերջնական մասնակի գումարումն բրաւ երէկ ի Ղալաթիա, և զբաղեցաւ անցեալ շրջանէս մնացեալ ինչ ինչ խնդրոց կարգադրութեամբ։

Մշոյ Ս. Յովհաննու վանուց միաբանութեան անդամներէն Պաղտասար վարդապետ փախճանեցաւ այս օրերս։ Սորա ունեցած հարստութիւնը, նժոյգներն և ոսկի ու արծաթ դրամներն գողցուեր են փախճանէն յետոյ, և կասկած կայ Միհրան վարդապետաց ոմանց վրայ՝ որոց մէկն փախճանեալին ձեռնասունն է եղեր։ Կը լսենք թէ Պատրիարքարանի հաղորդուած լինելով այս անցքը, վանօրէից խորհրդոյ յանձնուեր է քննել և տեղեկագրել։

Սեբաստիոյ գաւառի Ազիզիյէ գիւղաքաղաքի կիսաշէն Ս. Երրորդութիւն եկեղեցւոյն և վարժարանի շինութեան համար, ըստ յանձնարարութեան տեղւոյն Առաջնորդ Գեր. Տ. Պետրոս Եպիսկոպոսի, Ամեն. Ս. Պատրիարք Հայրն մի ժապաւինեալ տումար յանձնած է նոյն գիւղաքաղաքի քահանայ Արժ. Տ. Խաչատուր Պապայեկեանի, որպէս զի մայրաքաղաքիս բարեպաշտ ազգայնոց դիմելով՝ շինութեանց գործն ի գլուխ հանէ։

Այս գիւղն հաստատուած է 1864էն ի վեր, և այժմ ունի ընդ Հայ ժողովուրդ իբր 75 տուն, որք գաղթական են, Կեսարիոյ, Հաճնոյ, Ակնոյ և Կիւրինի գաւառներէն։ Ասոնք ի չգոյէ եկեղեցւոյ և վարժարանի՝ ժողովուրդն հոգեւորապէս ցարդ անմխիթար՝ և մանկտին անուսումն մնացած են. Պատրիարքարանն լսելով որ Ազգային Մանկտին վեց տուն բողոքական ունեցող միսիոնարաց վարժարանն կը յաճախէ, փութացած է քիչեալ Քահանային ձեռամբ հանգանակութեան գործն ընդ հուպ յառաջ վարելու։

Նոյն վաւերական տումարն տարբերող ազգայնոց անունները պիտի հրատարակուին հետզհետէ ազգային լրագրաց միջոցաւ։ Ուստի յորդոր կը կարդանք բոլոր բարեպաշտ ազգայնոց, որ հաճին առատօրէն նպաստաւորել յիշեալ հաստատութեանց, քաջալերելով յիշեալ Արժ. Քահանայն որ այսպիսի եկեղեցասիրական և ազգասիրական պաշտօն մը ստանձնած է։

Մուշէն առ մեզ ուղղեալ է հետեւեալ հեռագիրն մայիս 5 թուով.

«Մեր վանքը մեծ վնասուց ենթարկեալ է՝ մեր կողմանէ ղրկուած հեռագրոց և թղթոց պատասխանը մինչեւ ցարդ չտրուելուն համար. ի սէր Աստուծոյ, կաղաչեմք ժամ յառաջ լուսաւորել ընտրեալ անձանց մէկը կամ առ ժամանակեայ փոխանորդը»։

Առժ. փոխանորդ վանուց Մշոյ
Յակոբ վարդապետ

Կ'երեւի, թէ Պատրիարքարան քաշուած հեռագրի մը պատճէնն է այս։

Ազգային Ժողովոյ 1884 ամի բացման Ա. նիստն տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ Ուրբաթ, 11 Մայիս, ի Ս. Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Ղալաթիոյ։ Ատեանը պիտի բացուի ժամ 7ին։ Հրաւիրեալ են Ազգային Երեսփոխանք իրենց ազգասիրական պարտականութիւնը կատարելու փութալ։

Մնամ աղօթարար
Ի դիմաց Ս. Պատրիարք Հօր
Փոխանորդ Նորին

8 Մայիս 1884

ՕՐԱԿԱՐԳ

Ա. Բացումն Ազգային Ժողովոյ ի Ս. Նախագահէ.

Բ. Կարդումն ատենական Դիւանի.

Գ. Վաւերացումն Երեսփոխանական ընտրութեանց.

Դ. Կազմութիւն Մայր-Դիւանի.

Ե. Ընտրութիւն Նախաքննիչ Դիւանաց։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Իւրայի առաջին ատեան սուլէ. ... Պետական խորհրդոյ անդամ ներէն Ջիա պէյ ի։

Պրուսայի ռաչանցին Մէքթուպճը կարգեցաւ Ափրիկեան-Տրիպոլոյ նախորդ Մէքթուպճի Րիֆաթ էֆէնտի։

Օգոստ. Սուլթանը Շէֆոզամ պաշտօնակալ հրեշտակ Կերչի Օսմանեան հիւպատոս Էրնէստ Պոնբունի էֆէնտիի տիկնոջ, և հրամայեց որ նորա երկու որդիք Սուլթանիյէ վարժարանն ընդունուին՝ իւր անձնական գանձէն վճարուելով ծախքը։

Արեւելեան-Ռումելիի նախորդ կուսակալ Ալէքօ փաշա Եւրոպա ուղեւորելու հրաման խնդրեր է Բ. Դրնէն, սակայն Բ. Դրան խորհուրդ տուեր է նմա՝ առ այժմ յետաձգել։

Արեւելեան-Ռումելիի կառավարութիւնը 8000 լիրա փոխ առեր է Օսմանեան Պանքայէն։

Ծովային գործոց Նախարար Հասան փաշա քանի մ'օրէ հետէ բացակայ է պաշտօնատեղիէն, անձնական տկարութեան պատճառաւ։

Ատեւտրական պաշտօնատան մէջ Թարգմանութեան երկու նոր գիւան պիտի կազմուի, երկրագործական և արհեստական։

Գերմանիական դեսպանատան առաջին թարգմանն երէկ Բ. Դուռ երթալով արտաքին գործոց Նախարարի խորհրդական Տաւեան էֆէնտիի հետ տեսնուեցաւ։

Կ'ըսուի թէ Ֆրանսական Ֆրէ-Նէ նաւային ընկերութիւնը մտադիր է Սեւ ծովու մէջ իւր գործողութիւններն ընդարձակել, և Կ. Պոլսոյ, Մարսիլիոյ և Բօթիի միջեւ նաւային կանոնաւոր երթեւեկութիւն մը հաստատել։

Ադրիանուպոլսոյ կրթական խորհրդոյ որոշմամբ, տեղւոյն քաղաքային բարձրագոյն վարժարանի բոլոր աշակերտք պատուհասաւ համազգեստ պիտի հագնին։ Ազքատ աշակերտաց ծախքը պիտի հոգացուի կառավարութեան գանձէն։

Սեբաստիոյ պաշտօնական լրագիրը կ'իմանայ թէ Թոգաթէն մինչեւ Ինեա մեծ ճամբուն շինութեան ձեռնարկուեր է։ Այս ճամբուն շինութիւնն աւարտած էր անցեալ տարի մինչեւ ի Նիքսար, ուսկից մինչեւ յԻնեա (վիճակ Տրապիզոնի) 30 քիլոմեդր տեղ կը մնայ։ Յիշեալ լրագիրը կը յաւելու որ եթէ Տրապիզոնի գաւառն ալ մինչեւ յԻնեա իւր բաժնին ինկած շինութիւնն աւարտէ, բաց ի Սամսոնի ճանբէն, ուրիշ աւելի բանուկ ճամբայ մ'ալ պիտի բացուի դէպ ի Սեւ ծով, Տիգրանակերտէն և Պաղտատէն եկող ուղեւորաց անցորդաց համար։

Թայիֆի աքսորեալն երէն Մահմուտ Ճէլալէտտին փաշայի մահուան լուրը, որ կը շրջէր քանի մ'օրէ հետէ, սուտ դուրս ելած է, կ'ըսէ Նէօոլոճ։ Մահմուտ փաշա մեռած է ժամանակէ։

Մ'ալիքէս ալ կ'իմանայ թէ նոյն տեղւոյ աքսորեալներէն Նուրի փաշայի վրայ խելագարութեան նշաններ կ'երեւին։ —

Բարձր. Մեծ Եպարքոսը երկուշաբթի օրը չկրցաւ Բ. Դուռն երթալ, այլ Սարրեար ի տեսութիւն գնաց իւր տիկնոջ որ հիւանդութեան պատճառաւ անդ կը գտնուի։ Վերադարձին, կայսերական պալատն հանդիպեցաւ ուր մնաց մինչեւ գիշերուան ժամը 4։ Ն. Բարձրութիւնն երկարօրէն խորհրդակցեցաւ Մաղհար փաշայի և Սուպհի փաշայի հետ, Պէյպազարի հրկիզելոց փութով օգնութիւն հասցնելու միջոցներուն վրայ։

Վեհ. Սուլթանը Պէյպազարի հրդեհի լուրն առնելով, ազգաւ հրամաններ տուաւ, միանգամայն յանձնարարեց Խասգիւղի հրկիզելոց Նպաստամատոյց յանձնաժողովին որ պէս զի քանի մը հազար ոսկի չքաւորութեան համեն, որոց մեծ մասն ինքը պիտի տայ։ Ն. Վեհափառութեան ցաւակցութիւններն հեռագրով հաղորդուեցան Էնկիւրիի կուսակալին որ փութայ յայտնել զայնս հրկիզելոց։ Այս թշուառները պահ մը մոռնալով իրենց կացութիւնը, փութացին շնորհակալեաց ուղերձ մը տարագրել, զոր կայսերական պալատը ղրկեցին։ Բ. Դուռն հասած ուրիշ հեռագրերն ալ Էնկիւրիի և շրջակայից մէջ նպաստամատոյց յանձնաժողովոց կազմութիւնը կը ծանուցանեն։

Արեւելեան Ռումելիի ոստիկանութեան տեսուչ Տրիկալոֆի զօրավարն երէկ երեկոյ մայրաքաղաքս եկաւ Փիլիպէէն։

Փիլիպէի համանուն լրագիրը կը գրէ թէ Ալէքօ փաշա Նամակաւ մը խնդրած է իւր աներձագէն, Պ. Պալթաճեէն որպէս զի ապարանքին մէջ գտնուող բոլոր կարասիքներն և այլ նիւթերն յանձնէ Արեւելեան Ռումելիի տեղական կառավարութեան։ Ներքին գործոց գիւանապետ Պ. Վըլաւքօֆ այս գործողութիւնը կատարեր է շաբթուս մէջ, կարասեաց ցուցակն ի ձեռին, և ելմտական տեսչութեան պաշտօնատարի մը ներկայութեան։

Խասգիւղի հրկիզելոց յանձնաժողովն երէկ ի նիստ գումարեցաւ քաղաքապետութեան պաշտօնատան մէջ, ընդ նախագահութեամբ Եվգաֆի Նախարար Բեամիլ փաշայի, և հարկ եղած անօրէնութիւններն բրաւ։

Օսմ. կայսերական պանքայի Փիլիպէի ճիւղի անօրէն Պ. Բրօզիէ որ տեղւոյն սպանիական գեր-հիւպատոս անուանեցաւ, իւր վկայագիրը ներկայեց Վսեմ. Կավրիլ փաշա Քրեստովիչի։

Սօֆիայի պուլկարական ազգային պանքան ճիւղեր կը հաստատէ Պուլկարիոյ զանազան քաղաքաց մէջ։ Ռուսճուքի ճիւղը բացուած է, և Վառնայի մէջ ալ պիտի հաստատուի ի մօտոյ։ Նօվօտի Վէք լրագիրը կը կարծէ թէ Պուլկար կառավարութիւնն հաւանելով իւր ժողովրդեան փափաքանաց, Փիլիպէի մէջ ալ ճիւղ մը կը հաստատէ։

Նախընթաց օրը բեռնակիր մը, ծանր բեռան մը ներքեւ կորացած մակ գնացած ժամանակ, ոմանք Թուրք սպայի մը դպաւ։ Գիւրադէր գլուխ սպայն սուրի հարուած մը տալով խեղճ բեռնակրին գլուխն ի ծանրապէս վիրաւորեց։ Բեռնակրին ընկերներն հաւաքուելով արժանավայել դաս մը պիտի տային սպային. բայց խումբ մը ոստիկանք վրայ հասնելով ազատեցին զայն։ Անտարակոյս այս յանդուգն սպայն պէտք եղած պատիժը պիտի կրէ։

Բաղչէի գաւառին կառավարական երկրաչափ կարգեցաւ Պ. Պ. Ֆէրբարի։

Օսմ. Արշիպեղագոսի մէջ մաքրանց մը հաստատելու պաշտօնով ղրկուած յանձնախումբն, Հռոդոսի մօտ Սդամբալիօ կղզին որոշեց իբր յարմարագոյն վայր, և շինութեան հիմունքը գնելէ յետոյ, մայրաքաղաքս եկաւ նախընթաց օրը։

Տիրանձօէն (Ալպանիա) լուրեր կը ծանուցանեն թէ, կ'ըսէ Մէսէրէ, յիշեալ նաւահանգստեան հասեր է Քօրֆուի Օսմ. նախկին հիւպատոս Պօնէմօնօս պէյ չոգենաւ զոր անգլիացի մը վարձած էր, և կուզէր Ալպանիացիներ զօրք գրել Եգիպտոս տանելու համար։ Տեղական իշխանութիւնք կասկածելով, նաւուն մէջ իջան և չորս Ալպանիացիներ ձերբակալեցին։ —

Կայս. կառավարութիւնը տեղեկանալով որ «Ալպանեան Դրօշակ» անուն ալպաներէն լեզուաւ թերթ մը կը հրատարակուի յԻտալիա, և գրգռիչ յօդուածներ կը պարունակէ ու ծածկաբար Ալպանիա կը ղրկուի, արգիլեց այս թերթին Օսմ. հողը մտնելը։ —

Սօֆիայէն կը ծանուցանեն թէ Պուլկարիոյ ծովային նախարարութեան ծախուց համար այս տարւոյ ելմտացոյցին մէջ նշանակուած է 370,947 ֆր. 50 սանթ. ի գումար մը։ —

Նէօոլոճ կ'ըսէ թէ իրաց բնական կարգաւ, Արեւելեան-Ռումելիի նորընտիր կուսակալ Կավրիլ փաշա պարտաւոր էր Պոլիս գալ, իւր շնորհակալութիւնները մատուցանելու Վեհ. Սուլթանին։ Բայց գաւառին կազմական կանոնագիրը կը տրամադրէ որ կուսակալին առժամեայ բացակայութեան միջոցին, միայն խորհրդականը կրնայ յաջորդել անոր։ Եւ որովհետեւ այդ պաշտօնը, զոր կը վարէր ցարդ Կավրիլ փաշա, և բաց կը մնայ այժմ, Ն. Վսեմութիւնը եթէ Պոլիս գայ, քաղաքային իրեն փոխանորդելու պաշտօնեայ մը չկայ։ Միանգամայն կը յարէ անկլօ-ֆրանսական թերթը, մանաւոր նամակներէ, Թուրք լրագրաց մէջ տեսնուած քանի մը ակնարկութիւններէն և Արեւելեան-Ռումելիի գործոց նկատմամբ Տպագրական տեսչութեան կողմէ տրուած պատուէրներէն կրնամք հետեւցնել թէ Փիլիպէի մէջ, այս միջոցիս գործոց վիճակը բաւական կարեւոր լինելով, Նորընտիր կուսակալն ուշադրութիւնը կը գրաւեն և չեն ներեր նմա բացակայիլ իւր պաշտօնատեղիէն։ —

Կավրիլ փաշա Քրեստովիչի Արեւելեան Ռումելիի կուսակալ անուանման լուրը լաւ տպաւորութիւն բրած է պաշտօնական ակմբոց մէջ և բազմաթիւ շնորհաւորական հեռագիրք ուղղուեցան մայրաքաղաքս։ Վեհ. Սուլթանի հրովարտակն կիւրակի օրը Կայսր. դիւանատան կողմէ հաղորդուեցաւ Նորին Վսեմութեան։

Որովհետեւ Հօվալէներն ալ փոխանակագրոց նման կը վաճառուին, և պարզ փոխանցութեամբ մը ձեռքէ ձեռք կանցնին, քանի մը Հօվալէ ունեցող անձինք դատ բացած են անոնց դէմ որք փոխանցութեամբ իրենց վաճառած են զայնս և սակայն յետոյ կը պահանջեն։ Յայտնի չէ թէ դատարանք ինչպէս պիտի քննեն այս պահանջներն, սակայն դժուար է որոշել փոխանակագրի մը և Հօվալէի մը տարբերութիւնը։ Կ'ըսուի թէ Կառավարական Գանձն ի հաշիւ 1299 տարւոյ պահանջից, բաւական գումարներ ընդունած է, որք միմիայն Հօվալէներու վճարման պիտի յատկացուին։ —

Պրուսայէն կը գրեն տեղական լրագրի մը թէ Պուլկարաց Գեր. էկզարքն անդ հասնելուն, զինուորական պատուով ընդունուեր է։ Զանազան ազգի բնակիչք մեծ փոյթ տարեր են զինքը գերազանցելու Ն. Գերապատուութիւնն ընդունելու համար, բայց պուլկարներէն յետոյ, Հայք ամենէն աւելի պատիւ ընծայեր են։ Յաջորդ օրը Գեր. Բարթուղիմէոս Սրբազան, երեւելի ազգայնոց ներկայութեամբ, ինչպէս նաեւ Հայ-Հռոմէական ազգայնոց կողմէ պատգամաւորութիւն մը, այցելութիւն գնացեր են Ն. Սրբազնութեան։

Ֆրանսացի երեւելի տարրագէտ Պ. Ատոլֆ Վիւրձ մայիս 12ին մեռաւ ի Բարիզ։ Պ. Տիւմայի աշակերտ և աշխատակից եղած, և կարեւոր գիւտեր բրած էր։ Անդամ էր Ակադեմիայ և Ծերակոյտի։ Սրբազարկեցի էր, և Գերմանական ու Ֆրանսական քաղաքակրթութեանց միութիւնը կը ներկայացնէր։

Մարգասիրական հետեւեալ դէպքը կը պատմէ Ադրիանուպոլսէն։ Հօճա Հասըր անուն աղքատ կին մը յղի լինելով, մեռնելու կը տառապէր մահու և կենաց մէջ, չկրնալով մինչեւ իսկ բժիշկ մը բերել տալ։ Բարեսիրտ անձ մը զայս լսելով, կանչել տուաւ կառավարական բժիշկ Յովհաննէս էֆէնտին որ իւր 3 պաշտօնակցաց ընկերակցութեամբ, 3 օր չարունակ, գիշեր ցերեկ հսկելով խեղճ կնոջ անկողնոյն քով, ազատեցին զայն, գըժուարին գործողութիւններ կատարելով, վասն զի տղան մեռած ծնաւ։ Մարդասէր բժիշկք չուզեցին ո՛ եւ է վարձք ընդունիլ, և իրենց նուիրեալ գումարն յանձնեցին Հօճա Հանըմին։

Անցեալ շաբթու բաւական անկարգութիւնք ծագեցան Բիրինճճի գիւղի մէջ, ուր կամրջի մը շինութեան ձեռնարկուած է։ Խրուադ գործաւորք տեղական իշխանութեան հետ կնքուած պայմանագրի մը համաձայն, Բիրինճճի գիւղի լեռը փորելու կաշխատէին, երբ 20 օր առաջ կամրջին շինութեան աշխատող գործաւորք ըստ կամս եկան տիրեցին լեռան այդ մասին և քարեր առին կամրջին շինութեան համար։ Աւստրիական հիւպատոսարանն, որոյ բողոք բարձուած էր, յանձնարարեց դերհիւպատոս Գ. Բէջալի որ անդ երթայ և իրողութիւնը քննէ։ Իրաւունքը Խրուադաց կողմն էր և հիւպատոսարանը վերահաստատեց զանոնք իրենց իրաւանց մէջ։ Նոյնժամայն, Գ. Գարեօլա որ կամուրջին շինութեանց գործն իւր վրայ առած էր, հիւպատոսարանին ներկայանալով, յաջողեցաւ գրաւոր համաձայնութիւն մը գոյացնել, որոյ համեմատ Խրուադք լեռը փորելու արտօնութիւնը այս վերջնոյն կը յանձնէին, փոխարէն 710 ոսկւոյ գումար մ՚ստանալու պայմանաւ։ Աշխատութիւնք յանձնուեցան Գ. Գարեօլայի, բայց սա չուզեց մինչև ցարդ վճարել որոշեալ գումարն. Հետևաբար Խրուադ [illegible]

Նուազագոյն	«	9 22
Կէս օրին	«	9 22
Փոխառութիւն 1863	Փր.	58 50
» 1865	«	54
» 1869	«	48
» 1873	«	45
Գօն տիւ Թրէզօր	Անգլ. լիրա	17
Բուժէլի երկաթուղի	Փր.	45 75
Օպլիկասիյօն տը Բրիօրիթէ	»	375
ԲԱԺՆԵՏՈՄՍՔ		
Սօսիէթէ ժէնէրալ	Անգ. ոսկի	4 —
Կրէտի ժէնէրալ	Օսմ. լիրա	7 20
Պանք տը Բօնս. (գուբ. կար.)		6 37
Սօս. Շանժ է վալ	Օսմ. լիրա	3 30
Թումպէյ	« «	3 12½
Խնի փիէ. Եգիպտական		—
Կրէտի լիոնէ գոցուեցաւ		70 37½
Գինէրը գործ չեղաւ		—
Այս առտու բացուեցաւ ..		71 5
Կէս օրին նոյն գին		71 5
Ընթացք դրամոց		
Օսմ. ոսկի	ղր.	100 —
20 Փրանքնոց	«	87 25
Անգլ. ոսկի	«	110 2
[illegible]	«	51 10
Ալ էմփէրիալ		80 7
Ռուսի թղթադրամ	«	8 93
[illegible]	«	—
Ֆիօրին	«	9 05
[illegible] արծ. (տարբ.)	«	108 10
[illegible]		

[illegible]

ՀԵՌԱԳՐԱԼՈՒՐՔ

ԱԺԱՆՍ ՌԻՒԹԷՐ

Լոնտոն, 20 մայիս

[illegible]

ԱԺԱՆՍ ՀԱՎԱՍ

[illegible]

... դրուած էր խորհրդարանին։ Նախարարապետն յարեց թէ Ֆրանսա նախնական բացատրութիւն խնդրած է Եգիպտոսի մէջ Անգլիոյ դրից նկատմամբ, և թէ Ֆրանսա և Անգլիա իրենց կարծիքները միմեանց հաղորդելէ յետոյ, միւս տէրութեանց ալ կարծիքը պիտի հարցնեն։

ԴՐԱՄԱԿԱՆ
ՂԱԼԱԹԻՈՅ ԳՈՐՍԱ

Ղալաթիա, 9 Մայիս

ԸՆԹԱՑՔ ԱՐԺԵԹՂԹՈՑ

Օսմանեան Քօնսօլիտէ

Երէկ երեկոյ գոցուեցաւ	դհկ.	9 20
Գօրսային գոցումէն վերջը	«	9 19½
Երէկ Բերայի մէջ		
Առաւօտուն բացուեցաւ	«	9 22
Բարձրագոյն գին	«	9 22

[illegible]

ԵՐԿՐԱԳՈՐԾԱԿԱՆ

[illegible]

... զարնելով ամրացունել։ Եւ ըստ այնմ որ քիչ քիչ կը մաքրուի աղբը առջի տարածութեան վրայ աւելցունել. և ամեն անգամ նոր յաւելուած ընելուն դարձեալ բրիչի զարնուածքով կտոր մը պնդացունել։ Երբ այս կոյտին բարձրութիւնը հասնի իբր 65 հարիւրամասն մեդրոյի, մարդ մը կ՚ելլայ վրան ու կոխոտելով կը պնդացունէ. յետոյ՝ ջրով թրջելէ ետքը դարձեալ կը կոխէ շատ։ Ութ տասն օր ետքը պէտք է այս պնդացած կոյտը աւրել ուրիշ ամէն մասունքն մանրելով, ու այն տեղւոյն քովը նոյն կոխածոյով նոր բարձ կազմել։ Այս կերպով հանդերձած աղբը կունենայ ամեն յարմարութիւն գործելու սունկի բարձեր, զորս Գաղղիոյ պարտիզպանք կ՚անուանեն (գուշ) կամ (մէօ)։

Բարձերու նստած յատակը կ՚ընեն 66 հարիւրամասն մեդրի՝ քառակուսի ձեւով, և բարձրութիւնն ալ դարձեալ 66 հարիւրամասն. բայց քանի որ կը բարձրանայ կոյտը, քիչ քիչ սեղմելու է ձեւը այնպէս որ վերին բարձրութիւնը առնու կլորակ ձեւ ինչպէս ձիու քամակ։ —Հասարակօրէն բարձերը բարձր բռնէ քով կը դրուին, անանց մէջտեղերէն անցք թողուլ ի դիւրութիւն գործաւորի։ Բարձերը կազմելու առեն աղբը քիչ քիչ յաւելու է մինչև պէտք եղած բարձրութեանը հասնի. և ամեն աղբի յաւելուածին բրիչի երկաթով զարնելու և ամրացունելու է, և տրուի այն կլորակ ձեւն որ ըսի։ Երբ զարնելով ու կոխելով հասնի բարձը իւր ձեւին ու բարձրութեան, պէտք է անոր երեսը սանրել, և յարդի շիւղեր թէ կան ի բաց խլել, և վերջապէս կոխել ու ձեւաւորել միշտ բրիչի օգնութեամբ։ Այս մէկ բարձը ինչ կերպով քանի թիւ բարձ որ կայ՝ պատրաստել՝ նոյն կերպով։

Ցեռ այսօրինակ երկու երեք օր հեղ մի միայն ջերմութեամբ կը խօթէ ձեռքին մատերը կոյտին մէջ, հասկնալու համար թէ ջերմութիւնն ու եւր սկսա՞ծ է։ —Ջերմութեան հարկաւոր եղած աստիճանը ոչ այնչափ վայրկեանաւ որչափ իւր անձին փորձով կրնայ ուսանիլ մշակը։ Երբ ճանչնայ զայն բաւականապէս յարմար, պէտք է սունկի սերմնացուն տնկել մէջը. այն սերմնացուն որ քիչ մի առաջ բացատրեցի թէ ինչպէս կը պատրաստուի աղբով։ Արդ այս աղբմնեըէ կտրատելով մասի երկայնքով եւ երեք մատնաչափ լայն կտորներ կը տնկուին բարձի կոյտին մէջ։ Մշակը սկսելով վարէն այսինքն գետնի երեսէն երեք չորս մատ վերէն ձեռքին մատերը հորիզոնաբար կը խօթէ բարձի կոյտին մէջ, և հոն գործուած ծակին մէջ կը դնէ սերմնացուէն կտոր մը, և ծակին բերանը սեղմելով կը գոցէ։ Ասկէ կէս թիզաչափ հեռու և գետնէ նոյնչափ բարձր երկրորդ անգամ ձեռքը մէջ կը խօթէ ծակ մը գործէ, ու մէջը առջինին պէս սերմնացու կը դնէ։ Նոյն հեռաւորութիւնը և գետնէ ունեցած բարձրութիւնը հաւասար բռնելով կոյտին ամբողջ շրջանը մէկ կարգ կը տնկէ։ Իսկ եթէ ուզէ, երկրորդ կարգ մի ալ կրնայ տնկել առջի կարգէն 20 մեդրամաս վեր առաջնոյ նման իրարմէ հեռի՝ ամբողջ շրջանը պտըտելով։ Այս երկու կարգաց տնկելը աւարտելուն պէս, կոյտին երեսը շօկելու է կտոր մը զարնելով, որ գործուած ծակերն խցուին ու կոյտին երեսը կոկի։ Ասկէ ետքը հեռաւոր չոր աղբ բերելով տարածելու է կոյտին վրայ չորս հինգ մատ թանձրութեամբ։ Այս ծածքը պարտիզպանի լեզուաւ շապիկ կ՚ըսուի։ Տասը օրէ ետքը այցելութիւն մի ընելու է կոյտին։ Շապիկէն կտոր մը վեր կառնուի՝ նայելու թէ սպիտակը դրուած տեղւոյն մօտ կը տեսնուի՞ն մազի երկայն երկայն ու ճերմակ թելեր. եթէ կան, ըսել է որ սպիտակուցը բռնած է. իսկ եթէ ոչ, նշան է թէ սպիտակը աւրած ու անպիտան է. անոր համար առանց ընդունայն տեղ օր կորսնցնելու պէտք է նորէն տնկել ընտիր սպիտակով։ —Այն առեն որ տնկուածներուն մօտ ճերմակ է թել թել ճերմակ երակներով, բանը աղուոր է. պէտք է ուրեմն հիմա բարձի կոյտը վերարկուել։—Վերարկուելն այն է որ աղբի շապիկը զգուշութեամբ վրայէն վերցունելէ ետքը բարակ ցնցուղով ջուր տալու է կոյտին. ետքը աղբախառն հող սփռել վրան, և բրիչի կռնակով կտոր մը կոխելով ամրացունել։ Այս որ եղաւ, դարձեալ շապիկը վրան բերելով ծածկել, ու թողուլ հանգիստ։ Երբ տասնևհինգ քան օր ետքը վերարկուած հողին վրայ՝ գետնի մօտ՝ տեսնուին ճերմակ երակներ ու պզտիկ պզտիկ սունկեր կլորակ ու ճերմակ, ըսել է որ սունկ ժողվելու ժամանակը հասած է եւ մշակին ջանքը պսակուած. զի գնդիկները երկու երեք օրի մէջ իրենց մեծութեան չափին կը հասնին։

Այլանոց հասկթի մեծութիւնը կամ քիչ մը աւելի իրենց մեծութեան չափն է։ Զգուշութեամբ շապիկը վեր առնելու է, հասած սունկերը ոլորելով փրցունելու է. իրենց դատարկ մնացած տեղը մէկ մի աղբախառն հող լեցունելով և կտոր մի ալ սեղմելէ ետքը դարձեալ շապիկը վրայ բերելու է։ —Շատ զուարճալի ու բերկրալի է սունկի առջին օրուան կութը։ —Երկու օրը հեղ մը սունկ քաղելով մի բարձի կոյտը կրնայ մօտ երեք ամիս սունկ բուսցունել։

Անձրեւէ ետքը պէտք կըլլայ թրջած շապիկը փոխել չոր աղբով նոր շապիկ դնել։ Իսկ ջերմ եղանակին պէտք է կտոր մը ջուր տալ բարակ ցնցուղով։

Տարւոյ ամեն եղանակին կրնայ բարձ դրուիլ և սպիտակ տնկուիլ, բայց աշնան տնկուածը ամառուան սունկէն աւելի ընտրելի կարծուի։ Բայց եթէ ուզէ մարդ աշնան տնկել, պէտք է աղբը ինչ կերպո՛վ բացատրեցի՝ սկսի յունիս ամիսէն պատրաստել։

Մինչև հոս բացօթեայ բարձերու համար էր խօսքս։ —Իսկ ծածքի տակ բարձի կոյտ դնելն առաւ նման է. տարբերութիւնն այն է որ շապիկով ծածկելը հարկաւոր չըլլար։ Հոն գլխաւոր դիտելիքն է հովերէ զգուշանալ. անոր համար պատուհաններն ու դուռը գոցելով չափ համարձակութիւն հովոց։ —Ծածքի տակ աւելի արդիւնք կուտայ. բայց սունկերն չեն ըլլար այնչափ մաքուր ու ճերմակ ինչպէս բաց օդի մէջ մշակուածները։

Այս է նոր դարի պարտիզաց մէջ սունկ բուսցունելու սովորական եղանակը. որոյ վրայ բաւական ճարտարք իրենց կողմանէ մասնաւոր պարագաներ աւելցունելով, հնարած են ամեն աւելի մեծ սունկ գոյացունելու, ամեն աւելի արդիւնաւոր ընել տալու, և ամեն աւելի դիւրագործ ձեւեր գտնելու. և ամենքն կը դիմեն վերջապէս շահ մի ստանալ սունկէ, որ պզտիկ և անշուք տեղւոյ վրայ կրնայ ցուցանել ոչ արհամարհելի շահ։

Սունկը երբ նոր է աւելի համով է, նորութիւնը քիչ քիչ անցնելով համն ալ առջինին պէս չմնար։ Դալարութիւնը քանի մի օր աւելի պահելու համար հողէ բրուտի մէջ դնելէ ետքը վրան աւազ կամ փայտի ալոճուց կը ծածկեն։ Իսկ աւելի երկայն պահելու համար, կախուըլ լաթով մի զանոնք զգուշաբար սրբելէ ետքը անձեւցի մէջ կը դնեն, և անոր չորս ծայրերը միկնոյ բերելով կը կախեն առանի ձեղուներէն զգուշանալով զայն հովէ։ —Իսկ եթէ ուզեն ամիսներով պահել սունկը, բարձի վրայէն կը ժողվեն քանի որ սա գլուխ իւր կլորութեան մէջ է և գըլխարկը լայնցած ու բացուած չէ, կորթերուն մէկ մեծ մասը կը կտրեն, սունկերը թելի վրայ անցունելով շարայ կը հինեն, և խոհանոցի վառարանի մօտ կը կախեն, ուր հանդարտ հանդարտ կը չորնան։ —Իսկ եթէ արտադրած սունկը կարի շատ է, լաթով սրբելէ ետքը մաղերու վրայ տարածելով փուռի մէջ մարմանդ ջերմութեամբ կը չորցունեն. ետքը տուփերու մէջ դնելով պէտք եղած տեղ կը խաւրեն։ Այսպէս չորցած սունկը վեց ամիսէ աւելի կը պահէ իւր լաւութիւնը։

Սունկին Բոյնը [illegible]

Մշակեալ սունկը, այն որ «ակարիք քամպեսթրիս» բառեցաւ, և որոյ մշակելուն կերպը ցուցի, վնասակարութիւն ամենեւին չունի, անոր համար մարդ անխիղճ մաքր կրնայ ուտել։ Բայց այս վստահութիւն չենք կրնար ունենալ վայրենութենէ եկած ամեն տեսակ սունկերու վրայ. որոց մէջ ալէմներէ աւելի թունաւորները շատ են, և աղէկը գէշէն ալ որոշելը դիւրին չէ. անոր համար զգուշութիւն ընելը միշտ օրինաւոր է։ —Անհիմն կարծիք հասարակաբար տիրած սա է որ, եթէ սունկը եփուելու առեն մէջը ձգուի արծաթ դգալ կամ արծաթէ դրամ ու արծաթի գոյնը սեւնայ, նշան է սունկին թունաւոր ըլլալուն։ Նմանապէս՝ երբ ճերմակ սոխի հետ եփի, ու սոխին գոյնը ի սեւ փոխարկի, նշան է սունկի թունաւորութեան։ Այս երկուքն ալ աւելի համբաւ է քան թէ իր. աւելի սուտութիւն է քան թէ ճշմարտութիւն, ուստի և ոչ վստահութեան արժանի։ —Միայն կերեւի որ բարկ քացախը, ու լեմոնի թթու ջուրը, և աղոխի ջուրը սունկի թոյնը կտրող են. անոր համար է Իտալացիք շատ սունկ կուտեն երբեմն և անխորհրդաբար, բայց միշտ քացախով կամ թթու լեմոնով կը պատրաստեն սունկերը։

Ուստի եթէ ոք անգիտութեամբ թունաւոր կամ վնասակար սունկ կերած ըլլայ, և նշաններէ կասկածի թէ կերած սունկը վնասակար է, առաջին բանն է ջանալ՝ կերածը բերնէն ետ բերել. յետոյ դաւաթով ջրախառն քացախ, կամ լեմոնի թթու ջուր, և կամ աղոխաջուր քիչ քիչ խմել, մինչև որ բժիշկն հասնի և պէտք եղած ներքին մաքրութիւնքն տայ։

Ա. Ն.

ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆՔ
«ԱՐԵՒԵԼՔ»Ի

Փարիզ, 15 մայիս,

Մի քանի երիտասարդներ Պոլսէն և գաւառներէն գրած են ինձ թէ կը փափաքին գալ ի Փարիզ, արուեստ ուսանելու համար, և այս մասին խորհուրդ խնդրած են ինէ։ Մտածեցի ինչ ինչ դիտողութիւն հրատարակել ի պատասխանի նոցա և միանգամայն ուրիշ ոչ սակաւուց, որք կրնան նոյն փափաքով վառուած լինել։

Այն երիտասարդ, որ կը փափաքի Եւրոպա գալ և արուեստ ուսանիլ, շատ լաւ բան ընել կը փափաքի։ Որպէս զի յաջողի այս նպատակին հասնելու, իւր կողմանէ երեք պայման անհրաժեշտ են, այն է և. ուսկի նախապատրաստութիւն մի։

Այն երիտասարդ որ կ՚ուզէ Եւրոպա գալ առանց նախնական լաւ կրթութեան, կուգայ հաստատուն կերպակաւ ուսել առանց սկսուներու։ Թէ ի՛նչ են այս նախապատրաստական կրթութեան սահմանք, զայն չեմ կրնար որոշ գծել, զի սահմանք կը տարբերին ըստ արուեստին և վիճակին, զոր կ՚ուզէ ոք ստանալ։ Կրնամ ըսել սակայն թէ նա իսկ, որ ղպարդղալոյն կը փափաքի ուսանիլ արուեստից, պարտի ընդունած լինիլ Ֆրանսերէնի, մաթեմաթիքի, բնագիտութեան և տարրաբանութեան սկզբունքն։ Ուսումնական պատրաստութիւնն ոչ միայն նպաստաւոր է արուեստ մի լաւ և արագ ուսանելու, այլ և հարկաւոր է զայն մի օր գործադրելու համար ի Տաճկաստան. զի նա միայն կարող է եղանակաւորել արուեստին ընթացքն ըստ պարագայից և տալով զարգացունել իսկ զայն, որ արուեստին փիլիսոփայութիւնն ըմբռնած է։

Ուսումնական նախապատրաստութեան չափ հարկաւոր է բարոյական պատրաստութիւնն։ Փարիզ եկող երիտասարդի մի յաջողութիւնն, և յաջողութեան տարիճանն շատ կախում ունի անոր բարոյական սկզբանց որպիսութենէն։ Ոչ սակաւք դարձած են իրենց հայրենիք վատնած լինելով իրենց արծաթ և որ աւելին է, իրենց առողջութիւն պատեհութիւններ և անգին առողջութիւն։ Փարիզ այն քաղաք է, ուր բարձրագոյն աստիճանի բարոյական սկզբունք և զօրութիւն պարտի ունենալ ոք, որպէս զի յաջողի իւր ժամանակ, իւր արծաթ և իւր զօրութիւններ գործածել որպէս արժան է, որքան մեծ է անհասին աղտոտութիւնն և որչափ դիւրաւ է ճանապարհն։ Պէտք է յաւելուլ, թիւրիմացութեան տեղի չթողլը համար, թէ Փարիզ քաղաք մ՚է միանգամայն, ուր կրնայ ոք գտնել ամեն լաւ բան, օգտակար ընկերակցութիւններ և օրինաւոր զբօսանք։

Իմացական և բարոյական զօրութեանց հետ, ո՛հ, ուրիշ զօրութիւն մ՚ալ պէտք է ունենալ — արծաթ։ Խնդրոյն դժուարագոյն կողմն է այս, մանաւանդ անարծաթ երիտասարդի համար։ Դրամի հարկաւոր քանակութիւնն շատ պարագայից համեմատ կը տարբերի. Ի՛նչ պիտի ուսանիս, ո՞րքան տարի, ո՞ր թաղի մէջ, և ի՛նչ կենցաղ կ՚ուզես վարել։ Աւելորդ է ի մէջ բերել աստ այն բարձր կենցաղ, զոր հարուստ կրնայ վարել ի Փարիզ, մէկ ճաշու համար ծախք ընելով քանի ֆրանք, որով մեր երիտասարդն քանի օր իւր քաղաքի մէջ կրնար ապրիլ։ Ով որ շատ դրամ ունի, կրնայ ի Փարիզ ապրիլ, ուսանիլ որքան որ ուզէ։ Սակայն խօսելով անոնց որք շատ տնտեսական կենցաղ վարելու պատրաստ են, կ՚ըսեմ թէ բժշկութիւն ուսանիլ ուզողն հընգամեայ ընթացքն ընելու համար առնուազն 15-20,000 ֆրանքի կարօտ է։ Նա որ իրաւագիտութիւն կ՚ուզէ ուսանիլ, և գոհ պիտի լինի, ինչպէս շատք կը լինին, լիսանսի աստիճանաւ, երեքամեայ ընթացքին համար 7-8,000 ֆրանքի պէտք ունի։ Այլօրինակ արուեստ կամ գիտութիւն ուսանիլ ուզողն այսօրինակ ծախքեր ընելու պատրաստութեամբ պարտի գալ։ Սակայն դժբաղդաբար այս չափաւոր և տնտեսական ծախքերն ընելու կարող երիտասարդաց թիւն շատ փոքր է։ Անշուշտ շատեր կը փափաքին Փարիզ գալ առանց դրամի, և ուսանիլ արուեստ, միանգամայն հայթայթելով իրենց ապրուստ։ Եթէ այս հնար լինէր, ամեն կողմէ երիտասարդք, նաեւ Եւրոպայի, պիտի հեղեղօրէն դիմէին ի Փարիզ, այս աշխարհահռչակ և հիասքանչ մայրաքաղաքն։

Պէտք է գիտնալ թէ շատ պատճառներ կը դժուարացունեն այսպիսի փափաքելի յաջողութիւն։ Փարիզի մէջ ապրուստն սուղ է, ինչպէս ամեն մեծ քաղաքի մէջ ընդհանրապէս, և ամենէն տնտեսական ապրուստն իսկ թանկ է բաղդատելով մանաւանդ Տաճկաստանի ապրուստին հետ։ Կըսուի թէ Փարիզի կեանքն թանկ է քան [illegible]։ Ապրուստի թանկութեան քով կը կենայ վաճառական մեծ տագնապ այժմ և գործոյ նուազութիւն։ Բիւրաւոր գործաւորք անգործ են այսօր ի Փարիզ, այնպէս որ գործ խնդրողն Փարիզ չկրնար գալ բնաւոր յուսով։ Արդ, եթէ նոյն իսկ Փարիզցի գործաւորներ անգործ կը մնան, օտարական երիտասարդ մի որոյ համար գործն նոր և լեզուն գործնականապէս նոր է, ո՛րքան դժուարութիւն ունի իւր առջեւ։

Փարիզի մէջ օտարական խիստ շատ կայ, որք ֆրանսացւոյն գործն եւ գործոյ գինն կը նուազեցունեն։ Բնական է որ ներկայ վաճառական տագնապին առթիւ նոր ատելութիւն զգան ֆրանսացիք, օտարականներն իրենց տարրերէն որքան հնար է հեռացունելու, և գործարանատէրց դժկամակութիւնն աւելցած լինի օտարականաց գործ տալու։ Կան նաև ճարտարութիւններ, զորս ֆրանսացիք իրենց վերապահելով՝ չեն ուզեր երբեք օտարականաց ուսուցանել, և ուստի զայնս չեն ուզեր ընդունիլ իրենց գործարանաց մէջ։

Այս ամենն գործ գտնելու դժուարութեանց կը վերաբերին, այսինքն իբր գործաւոր ոչ թէ իբրեւ ուսանող աշխատելու։ Որքան աւելի դժուար է ուրեմն իբրեւ աշակերտ գործել։ Աշակերտին ոչ միայն վարձք չտրուիր, այլ և քանի մի տարի աշակերտն է որ վարպետին գումար մի կը վճարէ, օրինակի համար 100 ֆրանք տարին։ Երեք չորս տարի այսպէս աշակերտելէ եւ արուեստն ուսանելէ յետոյ է որ աշակերտն վճարում կ՚ընդունի փոքր գումարէ սկսելով և ամ ըստ ամէ մեծագունին արժանանալով։ Այս սովորութեան համեմատ օտարական երիտասարդն քանի մի տարուան ապրուստի պատրաստութեամբ պէտք է գայ։

Այս չէ ամենն։ Ենթադրենք վայրկեան մի թէ օտարականին առջեւ կրնայ բացուիլ, որ և իցէ միջոցաւ, գործարանի մի դուռն, ի՛նչ արուեստ պիտի ընտրէ Տաճկաստանցի երիտասարդն զայն ամբողջովին սորվելու և իւր երկիրն փոխադրելու պայմանաւ։ Արուեստից մէջ աշխատութեան բաժանման գրութիւնն կը տիրէ, և արուեստաւոր մի այս ինչ մասն կ՚ընէ միշտ և ոչ ամբողջն։ Օրինակի համար, Տաճկաստանցի երիտասարդ մի, որ իւր երկրին ժամագործութիւնն սորված է, չկրնար Փարիզի մէջ ժամագործութեան ամբողջ արուեստն սորվիլ, զայս ընելու համար պէտք է նա անցնիլ քանի երեսուն շրջաններէ և աշխատիլ քանի երեսուն տարի։ Հաւ ալ չվերջանար դժուարութիւնն, այսպիսի բազմարուեստ արուեստ մի, ժամագործութիւն, ոսկերչութիւն, թղթագործութիւն, շաքարագործութիւն են, ուսանելու համար բաւական ժամանակ, դրամ և հանճար ունենալէ յետոյ դեռ շատ բան հարկաւոր է։ Այդ արուեստներէն մին Տաճկաստանի մէջ գործադրելու համար գործարան մի հաստատել պէտք է, զայն հաստատելու համար ահագին դրամագլուխ պէտք է, այս ալ բաւական չէ, ահագին մեքենաներ Եւրոպայէն փոխադրել պէտք է, զոր ընելու համար փոխադրութեան ահագին միջոցներն կը պակսին Տաճկաստանի մէջ։

Քաղաքակիրթ աշխարհի մէջ կը գտնես մեծ հանճար, մեծ դրամագլուխ, մեծ մեքենաներ և մեծ միջոցներ փոխադրութեան, ամէն ինչ ի միասին խոշորցած, զօրացած, զարգացած է հոս, ինչպէս ծառին ամեն մասերն միօրինակ և միանգամայն կը զարգանան։ Ծառոյն արմատոյն զարգացումն միւս մասանց զարգացման այնպէս կը պատասխանէ որ ծառն կրնայ կանգուն կալ։ Եւրոպական արուեստ մի ուրիշ արուեստից և գիտութեանց զարգացմանէն անկախաբար զարգացած չէ, և չկրնար այնպիսի արուեստ մի փոխադրել յերկիր ոչ-քաղաքակիրթ առանց ամբողջ քաղաքակրթութիւն ի միասին փոխադրելու։

Սակայն սխալ պէտք է կարելիէն։ Պարոն Ս. Դերձակեան ուսաւ ներկարարութիւն ի Փարիզ, և անցեալ օր վերադարձաւ դէպ ի հայրենիք։ Թէև անկարելի է նմա հաստատել գործարան մի նման այնմ, յորում ուսաւ ինքն զներկարարութիւն, սակայն ունի նա իւր համեստ ծրագիր և պիտի սկսի գործադրել իւր արուեստ կարելի եղած միջոցներով, և քաջայոյս եմ որ նորա գործ, սկսած վայրկենէն, ներկարարութեան մէջ յառաջդիմական ահագին քայլ մի պիտի լինի մեր երկրի մէջ։

Այս մեր դիտողութիւններ բաւական են ցուցնելու թէ Եւրոպական զարգացեալ և կարեւոր արուեստ մի ուսանիլ և զայն գործել ի Տաճկաստան որքան դժուարութիւններ կը ներկայացունէ առաջին քայլափոխէն ցյետին։ Դրամ գտնել, մասնաւորական և բարոյական պատրաստութիւն ունենալ, մուտ գտնել ի գործարան

ինչ, երկարօրէն աշխատիլ, քառ կաբելույն կանուխ սկսիլ վարձք ընդունիլ, և վերջապէս արուեստին բաժանումներն բոլոր ուսանիլ և զայն գործել ի Տաճկաստան : Չեմ ուզեր երբէք որ մեր երիտասարդք յուսահատին, սակայն ինձ կը թուի թէ Փարիզ յարմար քաղաք մի չէ անոնց համար : Պէտք է գտնել ուրիշ քաղաք կամ երկիր քաղաքակիրթ աշխարհի մէջ, ուր ապրուստն նուազ թանկ և գործն առաւել առատ լինի քան ի Փարիզ : Մ. Ս. Գ

Վան, 24 Ապրիլ

Գարունակ.— Ա. Վան նահանգի ձկնորսութիւնը. —Բ. Զանազան լուրեր :

Ա.— Վանայ Ճէլայէնի ձկան գլխաւոր շտեմարաններին Վանայ լիճը և Տիգրիս գետը. առ այժմ առաջինի մէջ յայտնի են միայն տառեխ և խոշոր ձուկերը, թէ և նաւավարներու վկայութեան նայելով լճի խորերը կը գտնուին ուրիշ խոշոր տեսակէ ձուկեր ալ, բայց լճէն դէպ ի գետեր վազող մանր ձկները միայն կը ճանչնան տեղացիք : Տառեխ ձուկը Վանայ և շրջակայից բնակիչներու անդեան մէկ կարևոր մասը կը կազմէ . ամէն տուն հարիւրներով հազարներով ձուկ կաղեն ամբողջ տարուան համար, որովհետև տառեխը միայն Ապրիլ—Մայիս ամիսները կը բռնուի գետաբերաններէ :

Տառեխ ձկան օգտակարութեան հակառակ այս ձուկը չէ՛ թէ միայն Վանայ առևտրոյ արտահանութեան կարևոր մաս մը չէ բռնած, այլ և շատ անգամ նոյն իսկ իր եղանակին ալ (Ապրիլ—Մայիս ամիսները) տեղացւոց համար հազուագիւտ դարձեր է, շնորհիւ ձկնորսական նախապաշ. գործիքներու եւ տեղացւոց անհոգութեան, որոյ պատճառաւ գետաբերանները շատ անգամ աւազով լեցուելէն յետոյ, հոգ չտարուիր պարպելու այդ աւազը :

Ահաւասիկ քանի մը կերպեր զորս տեղացիք ի գործ կը դնեն ձկնորսութեան համար :

Վանայ ձկնորսները ուռկան չունենալով՝ գետերու մէջտեղերը, ծովէն մէկ քիլոմէդր հեռու, գետի լայնքով դալար ճիւղերէ հիւսուած ցանկ մը կը հաստատեն. ճիւղերու միջոցներն իրարմէ այնչափ լայն կը լինին որոցմէ ձկներ կրնան ազատօրէն անցնիլ դէտի հոսանքն ի վեր, որովհետև գարնան գետերու ջուրերը առատ լինելով՝ ձկները կ'ախորժին ծովուն ջրէն՝ անուշ ջրերու մէջ անցնիլ: Գետի վերի կողմէն ցանկի ետևը կը շարուին ճիւղերէ հիւսուած տակառաձև կողովներ որոց բերան ուղղուած է դէպ ի ծով : Կողովներու բերանը կը նմանի [illegible] շիշերուն խուռչաձև յատակին այս տարբերութեամբ որ այս կողովներու խուռչը ծակ մ'ալ ունի ձուկերը ներս առնելու համար, կողովներու յատակը կրնայ գոցուիլ և բացուիլ պէտք եղած ատեն : Այսպէս կողովները ցանկին ետև շարուելով՝ ձուկերը ցանկին ճեղքերէն գետի հոսանքն ի վեր կցատկէ ուզած ատենին, կողովի խուռչաձև բերանում կը գտնեն ինքզինքնին եւ վերոյիշեալ ծակէն ներս մտնելով անդ կը մնան ընկերներու սպասելով, այսպէս քանի մը վայրկեանէ յետոյ կողովը լեցուելով կը պարպուի յատակէն եւ գործողութիւն կը վերսկսի յատակը դարձեալ պրկելով:

Ինչպէս կը տեսնուի որ այս պարզ եղանակաւ անհնար կը լինի ձուկ բռնել գետի ցամքած կամ շատ յորդած ատեն, ինչպէս և ծովի մէջէն ձուկ որսալը անհնար պիտի լինի միշտ Վանեցւոց համար (*) :

Վանայ լճի մէջ կը գտնուին նաև ձկան մանր տեսակները որք [illegible] կոչուած ձկներու տեղը կրնան բռնել, բայց տակաւին լուրջ փորձեր չեն եղած զանոնք աղելու և տուփերով մերձակայ քաղաքներ ի վաճառ ղրկելու համար : Ձկան ամենաշատ տեղը, Բէր'րիի (Պէնտիմահի) գետը թէև Բուասստանէն մէկ ու կէս օրով հեռու է, բայց ձկան առևտրոյ պարապող յատուկ անձինք չլինելով Վանի մէջ՝ փորձեր չեն եղած աւելի արդիւնաբերել այդ պտղաբեր բերքը, Բուսաստան ալ ղրկելով: Իսկ Պարսկաստան՝ պարսիկ առևտրականք կրկնապատկեն տառեխ ձուկը թաւական քանակով:

Տիգրիս գետը կսնցնի Ճէլայէնի հարաւային գաւառներէն՝ Նորդուզէն, Շատախէն և Մոկսէն, զանազան տեսակ ձուկեր ունի որոցմէ նշանաւորն է համեղ [illegible] որ շատ անգամ կանգունի մը չափ մեծ կը լինի : Այդ գաւառներու մէջ ալ յատուկ ձկնորսներ չկան, այլ դրօսանքի համար երբեմն գիւղացիք ձուկ կ'որսան : Տեղացիք կը վկայեն թէ իրենց անդեան և շահուն կարեւոր աղբիւր մը կրնար լինիլ ձկնորսութիւնը՝ եթէ իրենք աշխատէին այդ գործին, բայց մեղք որ իրենց հայրերէն այդ բանը տեսած չեն և չեն կրնար խոտորիլ ճամբէն :

Գետափնեայ գիւղացիք զանազան միջոցներ ի գործ կը դնեն կարմրախայտ ձուկը որսալու համար : Շատ անգամ գետի յորդելուն կը նային, որովհետև այն ատեն գետը պղտոր գալով ձկանց աչքը կը կուրցնէ որք ինքզինքնին ցամաք կը ձգեն և կը բռնուին գիւղա : Շատ գիւղացիք գիշեր ատեն ճրագով կը պտըտին գետեզերքը, ձկները լոյսէն ախորժելով եզերքին կը մօտիկնան և անդ կեցողները նիզակով կը զարնեն ձկան : Ուրիշները կարթի մը ծայրը փոքր ձուկ մը կ'անցնեն և գետի մէջ կը ձգեն կարթը . կարմրախայտը փոքր ձուկը կլլելու կուգայ և սուկորի մէջ մնած կարթի հետ մէկտեղ դուրս կը քաշուի : Շատ տեղեր ընկոյզի կանաչ կեղևները կը ձգեն գետի մէջ ուրով քիչ ատենէն ջուրը կ'ըսկսի դառնանալ և ձկներ յուսահատաբար ինքզինքնին ցամաք կը ձգեն : Տիգրիսի ձուկը ամեն եղանակներու մէջ ալ կրնայ բռնուիլ: Կարմրախայտը տեղացւոց մէջ իբր՝ վիրաբուժական դեղ ալ կը գործածուի եւ կարող է մարմնոյ ծուռ կցուած յօդուածները վերստին քակել:

Բ. Անցեալ երեքշաբթի հետեւեալ հեռագիրը ուղղուեցաւ Թիֆլիսի լրագրոց՝ Մշակին և Արձագանքին, 8000ի չափ բազմութեամբ, «Դրիմեան Ա. Հայրի ի համար [illegible] համայնութիւն ընդհանուր է, համայն Վասպուրականցիք կը բաղձան Ն. Սրբազնութիւնը կաթողիկոսական Գահուն վրայ տեսնել» : Մեր առած տեղեկութեանց նայելով Հայաստանի ուրիշ քաղաքներն ալ մի և նոյն շարժումը տեղի ունեցած է :

Ութ օր առաջ տեղւոյս նախկին Վալին, Հասան փաշան, տեղէս մեկնեցաւ ի Մայրաքաղաք : Մ. Թ.

(*) Տառեխ ձուկը սովորաբար հատը մէկ փարայի [illegible] քաղաքի մէջ, իսկ գետաբերանը [illegible] աժան : Այս ձկներ ընդհանրապէս 20 սանթիմէդր երկայնութիւն [illegible], 2 սանթիմէդր տրամագիծ [illegible]

ՕԳՏԱԿ Ի ԽՐԱՑ ՄԸ

Երբ եզ բացի հաւկիթներ թուխս մի դնէք և ձագեր ծնին, առաջին ութն օրուան մէջ խիստ նորը [illegible] տաք ջրի մէջ եփելով, [illegible] նորածին ձագերը, վասնզի դժուարաւ կը մարսեն կաթի մէջ թաթխուած հացը որ սովորաբար կը տրուի անոնց. մինչ այս սնունդով աւելի առողջ կը մեծնան :

ԱԶԳԱՅԻՆ ԱԶԴԵՐ

Հոգաբարձութիւնս շնորհակալութեամբ կը հրատարակէ Ձեր պատուական լրագրոյն միջոցաւ ապրիլ ամսոյ նուիրատուաց անունները :

Մեծապատիւ Տեարք

Երկու բարեսէր անձերէ՝ ձեռամբ Փափազեան Առաքել, ոսկերիչ Ցակոբեան Սամուէլ և Մ. Մանուկեան էֆէնտիներու 340, Մկրտիչ Ճանըմեան 432, Սամաթիոյ խնամատար Պատ. Միութենէ ձեռամբ Կարապետեան Միհրան էֆ.ի 220, Զմիւռնիացի Սահակ Աւետիքեան ձեռ. Մոմճեան Միքայէլ էֆ.ի 200, Ի Միջագիւղ Գուրգէնեան բարեհամբաւ վարժարանին մէջ տրուած թատերական ներկայացումէ մը գոյացեալ հասոյթին կէսը 200:

Գալատու և Սամաթիոյ բարեպաշտ ազգայիններէ հաւաքեալ ձեռամբ Թիֆթիքճի Միքայէլ Դաւթեանց և Յովսէփ Պօղոսեան ազաներու 150, Ի Կ. Պոլիս Խասիւղ Ջամիթէ փողոց Գարտիկեանց օրհարանին մէջ տրուած պանծանակի հասոյթը 100, Բարեսէր անձերէ հաւաքեալ ձեռ. Տէմիրճեան Միհրան էֆ.ի 80, Յակոբ Մարտիկեան 54, Մ. Արիստոմ Նըշանեան 30, Զուքուրչէշմէ բնակեալ մի քանի անձերէ 30, Տիգրան Յարութիւնեանի օրհարանի [illegible] մարտ ամսոյ 20, Գրիգոր Զաքարեան 20, Պալըքէսէրցի Մ. Մանուկ Վէքիլեան 20, ընդ ամենը 2116 ղրուշ :

Ի Բարիզ բնակեալ իշխանուհի Մարի Լուսինեան 22 շիշ «Վէն տը գինքինա օ'ֆօսֆադ տըֆէր», 30 տուփ «[illegible]» . Ի Գամբէժ բնակեալ Վարդանեան եղբարք 65, նոյնպէս Մ. Սիմէօն Թումանեան 65, ընդ ամենը 130 հօխայ չամիչ, ձեռամբ Ֆէնէրճեան Յովակիմ էֆ.ի իսկ Տրապիզոնէն մինչ ի Պոլիս նոյն փոխադրութեան ծախքը հոգացած է ի Տրապիզոն բնակեալ Մարմեան Պօղոս էֆէնտի . Սամաթիոյի ձկնորս Մ. Գէորգ աղա Գասպարեան, ինչպէս ամէն տարի այս տարի ևս բարեհաճեցաւ յուղարկել 20 հատ հաւ, 868 հատ հաւկիթ, 100 հատ լիմոն, 52 հօխայ քէֆալ ձուկ, 84 հօխայ ստավրիտ ձուկ, 6 հօխայ չէհրիյէ, 2 կողով խնձոր . Մաքսուտ Ալաջէյեան 64 հօխայ բրինձ . Սիմէօն Կ. Մանուէլեան 25½ հօխայ սուրճ, 13½ հօխայ անառ, 13 հօխայ շաքար, 5¼ հօխայ պարմաչէթ մոմ, 1½ հօխայ պղպեղ, 6 հատ Փէս, 2 հատ ջրի զաւաթ, 13 հատ սուրճի ֆինճան, 7 հատ սուրճի պնակ . Խաչիկ Էլմէքճեան 37 հօխայ միս. Բերայի ձկնորսներէն Մարտի օղլու Պօղոս և Յովհաննէս Թավուլեան 48 հօխայ [illegible] ձուկ . Խաչէնտէր Պօղոսի Մաղար խանձէբիի կօշկակար վարպետը 129 զոյգ կօշիկ . Մարտիրոս Թօբալեան 48 զոյգ գուլպա . Ս. Գ. Պարտիզպանեան 288 [illegible] սիկառ թուղթ . Յովսէփ Խ. Էլակէօզեան 10 տուփ սիկառի թուղթ :

Մնամք յարգանօք
ի Դիմաց Հոգաբարձ. Ազգ. Հիւ.
Ատենադպիր [illegible]
Կ. Պոլիս 1 մայիս 1884

ԳԱԼՖԱՅԵԱՆ ՈՐԲԱՆՈՑ

Խորին շնորհակալութեամբ կը հրատարակեմ պատուական լրագրոյդ միջոցաւ հետեւեալ նուիրատուաց անունները, որք իրենց մարդասիրական նուէրներովն բարեհաճեցան յ'Որբանոցիս պատսպարեալ որբերը մխիթարել :

Եգիպտոսի բարեսէր ազգայիններէ 3 Օսմ. ոսկի, ձեռամբ վսեմ. Սանտիան փաշա Ալպինեան : Բարեպաշտուհի տիկին մը 1 օսմ. ոսկի : Նոյնպէս բարեպաշտուհի տիկին մը մէկ թօփ պասմայ : Նոյնպէս բարեպաշտուհի տիկին մը մէկ թօփ խասա: Մեծ. Գառնիկ էֆ. Ֆընտըքլըեան մէկ թօփ ընտիր պասմա : Մեծ. Բարսեղ էֆ. Դ. Մանուկեան մէկ թօփ պասմա : Մեծ. Գրիգոր Նաղաշեան և մեծ. Մանուկեան Բարսեղ էֆէնտիք մէկ թօփ պասմայ : Մեծ. Մկրտիչ էֆ. Ս. Սրաճեան մէկ թօփ ամէրիքան : Մեծ. Միհրան և Սեպուհ Տէմիրճեան էֆէնտիք 5 զոյգ կօշիկ :

[illegible]
1884 4/16 մայիս Նշան Գալֆայեան
Խասգիւղ

ԱԶԴ

Ընտանիք մի կայ, որոյ հայրը Ազգին բազմաշխատ և արդիւնաւոր դաստիարակներէն մին է, և որոյ անդամք կարող են Եւրոպա վարժարանի մի ուսանելեաց գրեթէ մեծագոյն մասն առանձնել, և մայրենի գիր և բնակարանագործութիւն ալ սորվեցնել : Կը յուսացուի թէ այն ընտանիքն կրնայ օգտակար լինիլ զաւակի մը :

Պէտք [illegible] կը հրատարակուի այս խմբագրութիւն լրագրոյս :

ԻԼԱՆ

Կերէք տէմայիրի բէտիյէսինին վէ կերէք էֆրատ թարաֆլարընտան Տէրսաատէթ զապթիյէսինէ կէօնտէրիլուբ [illegible]

ԻԼԱՆ
ԽԱԶԻՆԷԻ ԽԱՍՍԱՅԻ ՇԱՀԱՆԷ

Քէօմիւր անպարընըն պիր սէնէլիք [illegible] պուլունմալէրի իլան օլունուր :

300 մայիս 5 3—3

ԻԼԱՆ
ԽԱԶԻՆԷԻ ԽԱՍՍԱՅԻ ՇԱՀԱՆԷ

Երզագ անպարընըն պիր սէնէլիք [illegible] խազինէի խասսայի շահանէ պուլունմալէրի իլան օլունուր :

300 մայիս 5 3—3

ԻԼԱՆ
ԽԱԶԻՆԷԻ ԽԱՍՍԱՅԻ ՇԱՀԱՆԷ

Մաթպախը ամիրէնին պիր սէնէլիք [illegible] խազինէի խասսայի շահանէ պուլունմալէրի իլան օլունուր :

300 մայիս 5 3—3

ԵՐԿՐԱԳՈՒՆՏ

Հրատարակուի ի՛ն Աւխական ընկերութեան Տնօրէնութեամբ Ն. Տէմիրճիպաշեանի :

Ապրիլ ամսոյ

Բովանդակութիւն . — Եմեր և լուսաւորութիւն . — [illegible] երկրի. — Մեզաւներու պատմութիւն . — Բանաստեղծութիւն . — Պատմութիւն վաճառականութեան . — [illegible] . — Բաժանում աշխատութեան . — [illegible] Օ. քառը — [illegible] . — [illegible] . — Աւ[illegible] . — Մարդիկ և իրք . — Բանաստեղծութիւնք . — Նոր հրատարակութիւնք :

Տնօրէնք դշ. և շբ. օրերը կէսօրէն յետոյ կը գտնուի Հանդիսին գրասենեակը, Հավուզլու խան, թիւ 4 :

[illegible]

ՃԱՇԱԿ
ԱՐԴԻ ՀԱՅ ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

[illegible]

Բ. Տպագրութիւն, [illegible]

Աշխատասիրութեամբ Ս. ՊԻՊԵՐՃԵԱՆԻ

Սոյն ընդարձակ հաւաքածոյն, որ արդի Հայ Մատենագրութեան ամենէն նշանաւոր հեղինակաց գործերէն քաղուած է, ունի ընդարձակ յառաջաբան մը և կը պարունակէ բազմաթիւ ազգային հեղինակաց կենսագրութիւնք, գրական, պատմական, գիտարանական և աշխարհագրական պիտանի ծանօթութիւնք, որ անհրաժեշտ են այս տեսակ գրքի մը համար :

Սոյն աշխարհաբար հաւաքածոյն որ երկար ժամանակաց աշխատութեանց արդիւնք է, խիստ օգտակար կերպով պիտի կրնայ գործածուիլ բոլոր հայ վարժարանաց մէջ ամեն կարգերու :

Նիւթոց ընտրութիւնն, առատութիւն ու զանազանութիւնն և ուսումնաւոր դասաւորութիւնն սոյն գրքոյկին ամենէն մեծ առաւելութիւնքն են, որք մեծապէս օգտակար պիտի ըլլան Հայ ուսանողին և երիտասարդին և ամէն Հայ անհատի որ կը փափաքի գաղափար մ'առնուլ իր ազգային արդի գրականութեան վրայ :

Ամբողջ գործն, որ 400 երեսներէ կը բաղկանայ, պիտի հրատարակուի երկու մասերու բաժանեալ :

Ա. Մասը կը հրատարակուի երկուշաբթի .

Բ. Մասը կը հրատարակուի յունիս վերջ .

Գին իւրաքանչիւր մասի 5 ղրուշ արծաթ :

Ե. ՏԷՄԻՐՃԻՊԱՇԵԱՆ
ԳՐԱԿԱՆ ԵՒ ԻՄԱՍՏԱՍԻՐԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄ

Մայիս

Բովանդակութիւն . — Ներսէս Սրբազան . — [illegible] իմաստասէր մը և Նոր իմաստասիրութիւնն . — Մակբէթ . — Տաղարան, Առ Վաղամեռիկն Այրօ Տիգրան, Առ Նաւինա . — «Արեւելք» [illegible] :

Տարեկան բաժանորդագինն է
Մայրաքաղաքիս համար դ.հ. 20
Օտար երկրաց և գաւառաց համար « 26

Բաժանորդագրութեան տեղին է Արամեան գրատուն Ցակոբեան խան, և Հավուզլու խան :

ԾԱՂԻԿ
ԱՐԴԻ ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Երկասիրեաց
ԵՂԻԱԶԱՐ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ
Ի պէտս վարժարանաց

Այս դասագիրքը՝ աշխարհիկ լեզուի ընտրելագոյն հեղինակներու ամենէն գեղեցիկ հատուածները իրենց պարունակած բոլոր քերականական, գրագիտական, գիտարանական, պատմական, աշխարհագրական և այլ գիտելիքներովը աշակերտաց ընծայելով՝ մէկ հատիկ գիրքին միջոց է Հայ լեզուն և գրականութիւնը ուսումնարանի գրեթէ բոլոր կարգաց ուսուցանելու և ազատելու ազգային մանկունքը մէտքը տարիներով [illegible] անօգուտ և սպառիչ գրութենէն :

Բոլոր կարող դաստիարակաց ուշադրութիւնը կը հրաւիրուի այս նոր գործին վրայ :

Գին 8 ղրշ:

Կեդրոնատեղին Արամեան և Գափաֆեան գրատուններ :

ՀԱՅԿԱԿԱՆ
ԳԵՂԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Կ. ՊՈԼԻՍ 1884

Հայկական [illegible] «Փարիզեան տպագրութիւն» ժամանակէ մ'ի վեր սպառած լինելով այս անգամ նորա [illegible] լեցնելու առաջադրութեամբ հրատարակուած է «Հայկական Գեղագրութիւն» յօրինած համփոփ ին գործածական և դիւրաւոր ամէնատեսակ գրեր նաև ֆրանսերէն զանազան տեսակ գրեր՝ իբրեւ կարեւոր յաւելուած :

Հակառակ թղթին ազնուութեան և վիմագրութեան մասին տարուած մեծ խնամոց՝ խիստ աժան գնով կը վաճառուի 5 ղրշ.

Կը գտնուի մանաւանդ Արամեան և Գափաֆեան գրատուններն :

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՔ

Թ. ԹԵՐԶԵԱՆ
ՆԱԽՆԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑԱՐԱՆ
[illegible]
Գին 3 դահեկան

Վարժարանաց և շատ [illegible] համար մանաւոր զեղչ կը լինի :

Կը գտնուի ամեն գրավաճառաց քով. Կեդրոնատեղին է Հայոց Միացեալ ընկերութեանց գրասենեակն, Կալաթա, Կէօքէ օղլու խան թիւ 12:

Այս դասագրքին վաճառումէն գոյացած շահուն մի մասը Հայոց Միացեալ ընկերութեանց յատկացեալ է :

ԳԱՐՆԱՆ ՄԻ ԱՌԱՒՕՏ
ՆՈՐԱՎԷՊ
[illegible]

Զմիւռնիա, Տպագրութիւն Մ. Մամուրեան . Կը գտնուի Պոլսոյ Հայ գրավաճառաց քով :

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՎԷՅ
ԹԷ ՈՐ ԱՄՈՒՍՆԱՑՆԵԼԻ ԱՂՋԻԿ ՄԸ ՈՒՆԵՆԱՅԻ
[illegible]

Սոյն գրքին գինը 5 ղրուշէն 3½ի իջած է և կեդրոնատեղին է Մարգարեան գրատուն Պոլիս, Մէրճան :

ՀԱՄԱՌՕՏՈՒԹԻՒՆ
ԻՄԱՑԱԿԱՆ ՓԻԼԻՍՈՓԱՅՈՒԹԵԱՆ
Աշխատասիրեաց
[illegible] ԵՊԻՍԿ. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ
Զմիւռնիա — Տպագրութիւն Տէտէեան
Գին 7 դահեկան արծաթ :

ՈՒՂԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆ
Ի ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՕԼԻՍ
Գրեց
[illegible]

Կը ծախուի Յ. Զէնճիրճեան գրատուն Մահմուտ փաշա թիւ 239 .

Գին 10 դահեկան

Կը գտնուի նաև Բերա Վէյսի գրատունը :

[illegible] ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
[illegible]

Կը պատրաստուին այցելու քարդերու վրայ զանազան գրերով, ի գին 100 հատը 10 դահեկան :

Փափաքողք դիմելու են Արամեան տպարան, Զաղմաղճըլար Յակոբեան խան :

ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ ԺՈՂՈՎՐԴԵԱՆ
([illegible])
ՀԱՏՈՐ ԺԳ.
Ցունուար, Փետրուար և Մարտ
ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԿԵԱՆՔ
ԳԱՒԱՌԱՑԻ ԱԶԳԱՅՆՈՑ

ԹԱՆԳԱՐԱՆ ԺՈՂՈՎՐԴԵԱՆ
[illegible]
ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ Ե ՖՐԱՆԿԼԻՆ

Խմբագրութեամբ Տօքթ. Մ. Բ. Իւթիւճեան : Սոյն օգտակար գրքին առաջին երկու տպագրութիւնն հրատարակուած են :

ՏԱՄԱՏԵԱՆ ՋՈՒՎԱՐԱՆ
Օտուն-Գափու, Թիւ 465.

Հայերէն, Տաճկերէն, Ցունարէն և Լատինական ամէն տեսակ Տպագրական տառեր և դրոշմներ կը գտնուին պատրաստ, յոյժ չափաւոր գինով :

Գաւառներէ և օտար երկիրներէ եղած յանձնարարութիւնք ամենայն ճշդութեամբ կը կատարուին, երբ հետևեալ հասցէին ուղղուին մեզ :

S. DAMADIAN,
Odoun-Capou, n° 465.
CONSTANTINOPLE

ՕՐԻՆԱԳԻՐՔ
ԲԱՇԽՄԱՆ ԵՒ ԲԱԺԱՆՄԱՆ
ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԵԱՆ ՍՏԱՑՈՒԱԾՈՑ
Թարգմանեաց
[illegible]
Արքունեան Օրինագրքէ
ԿԱՐԱՊԵՏ Ն. ՏԷՐ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

Զմիւռնիա—Տպագրութիւն Տէտէեան. [illegible]

ԿԱՐԵՒՈՐ ԱԶԴ
ԴԵՂԱՐԱՆ
Պ. ԵՒ Հ. ՔԻՒՃԻՒՔԵԱՆ
ԵՂԲԱՐՑ

[illegible]

ԱՄԵՆ ՏԵՍԱԿ
ՔԻՄԻԱԿԱՆ ԼՈՒԾՈՒՄՆ
ՉԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆ

ՀԱՅ ՎԱՃԱՌՏՈՒՆ
[illegible]

[illegible]

Արտօնատէր, Ս. ՏԱՄԱՏԵԱՆ
[illegible]